

3258 (21.)
DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA
DE
**PERFECTIONE
RENATORVM:**

QVAM
SVB PRAESIDIO
VIRI SUMME REVERENDI, EXCELLENTISSIMI,
DOCTISSIMI,

DN

S. S. THEOL. PROFESSORIS PVBLICI,
PASTORIS AD AEDem B. VLRICI LONGE MERITISSIMI,
NEC NON GYMNASII HALENSIS SCHOLARCHAE
GRAVISSIMI,
PATRONI, FAVTORIS ATQVE PRAECEPTORIS
OMNI HONORIS CVLTV PROSEQVENDI,
D. IVNII MDCCCLIV.

H. L. Q. C.

PVBLICE TVEBITVR

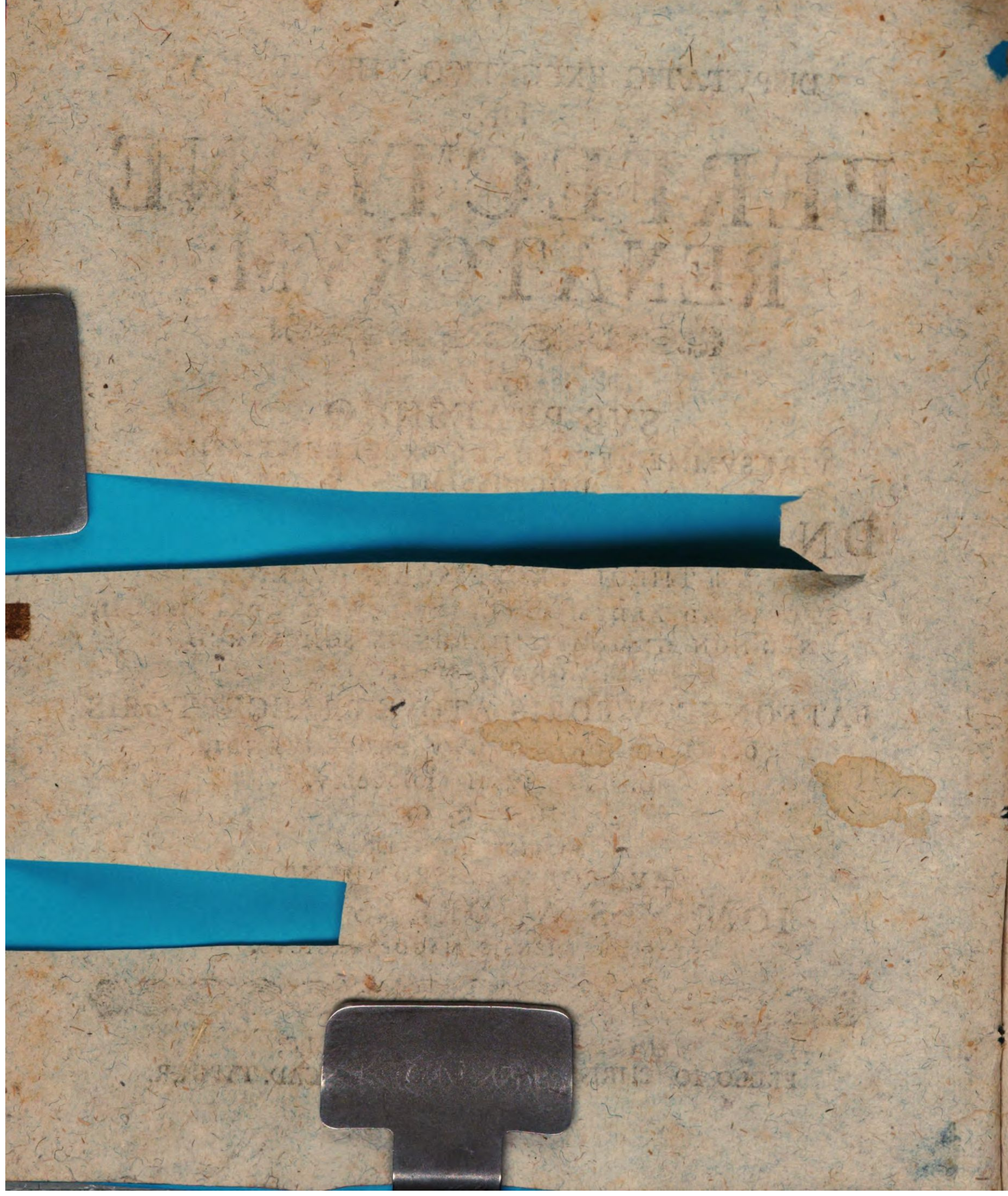
AVCTOR ET RESPONDENS

IOANNES ANDREAS

STASSEVRTHENSIS MAGDEBVRGICVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
PRELO IO. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.

VIRIS GENEROSISSIMIS
DOMINIS
CONSVLI
CAMERARIO
CETERISQVE
CIVITATIS STASSEVRTHENSIS
SENATORIBVS
GENEROSISSIMIS
ATQVE RELIQUIS
MEMBRIS SENATVS
CONSVLTISSIMIS SPECTATISSIMISQVE
PATRIBVS PATRIAE
MAECENATIBVS GRATIOSISSIMIS
PATRONIS
OMNI OBSERVANTIA COLENDIS
DISSERTATIONEM HANC
DEVOTISSIMA ATQVE OBSTRICTISSIMA MENTE
D. D. D.
A V C T O R.

VIRI
GENEROSISSIMI, CONSVLTISSIMI,
SPECTATISSIMI ATQVE DOCTISSIMI,

ESTRAE in me gratiae ac beneuo-
lentiae tanta hucusque edidistis spe-
cimina, quanta vix expectanda a
Patronis sunt. Magnus hic mihi dicendi campus
esset, si in praedicanda VESTRA in me benefi-
cia litteris meis euagari vellem. In compendium
potius mittam omnia, ac paucis multa complectar.

Fuit

Fuit VESTRA in me benignitas maxima, quam non solum in conferendo stipendio B. DE WERTENSLEBEN in me detulistis; sed quam etiam in Fridericiana, sanctioribus operam nauans studiis, expertus sum, dum per integri anni spatium Magdeburgicis me annumerastis alumnis. Ingratorum numero omnino adscribendus essem, si numquam de eo cogitassem, quomodo VOBIS, MAECENATES GRATIOSISSIMI, debitum gratae mentis testimonium sisterem. Compensare VESTRAM in me collatam benignitatem atque referre, in potestate mea non est positum. Vt autem gratissimum meum animum aliquo modo cognitum habeatis, trado VOBIS hocce scriptum publicum, qualecunque etiam sit. Accipiatis illud, MAECENATES GRATIOSISSIMI, piae mentis animique deuotissimi documentum serena fronte. Concedite, VIRI GENEROSISSIMI SPECTATISSIMIque, vt istae primitiae academicae publicum constituent meae in VOS ob-

seruantiae monumentum. Numquam ego desinam,
ad DEVM Optimum Maximum preces ardentissi-
mas perfundere, vt VOS, PATRES CON-
SCRIPTI, quam longissime saluos incolumes-
que conseruet. Mihi vero liceat in posterum quo-
que me profiteri

VIRI
GENEROSISSIMI, CONSVLTISSIMI,
SPECTATISSIMI ATQVE DOCTISSIMI,
MAECENATES GRATIOSISSIMI,

TANTORVM NOMINVM VESTRORVM

Cultorem subiectissimum atque
obseruantissimum,

IOANNEM ANDREAM HECHT.

PROOEMIUM.

Apostolus Petrus, statum ciuitatis christi-
anae, qui sequuturus esset post mortem
suam, miserrimum viuis quasi depin-
gens coloribus: *erunt, inquit, falsi pro-*
phetae in populo, quemadmodum etiam in
vobis erunt falsi doctores, qui subintro-
ducent haereses perditionis. Quae verba a Petro neuti-
quam frustra allata, sed potius reuera posteris tempo-
ribus impleta esse, sacra historia testatur quam luculen-
tissime, & euentus eorum tristissimus vnicuique, qui
tantummodo mediocri gaudet notitia monumentorum
ecclesiae christianae, satis superque notus erit. Ete-
nim quanta falsorum doctorum statim post Apostolo-
rum aetatem surrexit turba & in ecclesiam christianam
irrepsit? Quantam etiam operam seducendis fidelibus
& cum Christo coniunctis hominibus impenderunt?
Quantaque molimina in peruertenda Christi & Apo-
stolorum doctrina impenderunt? Si ipsorum deside-
rio

PROOEMIUM.

rio vires respondissent, penitus doctrinam veram ac caelestem e medio sustulissent, & doctrinam introduxissent falsissimam. Licet vero hoc nequissimis illis hominibus ad votum non successerit: tamen magnam haeresium excogitarunt multitudinem, multosque hisce perniciosissimis erroribus in maximam detulerunt perniciem. In aliis vero, quas dispersere, haeresibus minima non est illa dicenda, quam *de perfectione* tali, qua homo ad summum perfectionis gradum hoc in mundo peruenire possit, & ita quidem, ut ab omni peccatorum labe liberatus sit, tradiderunt. Quem pestilentissimum errorem, ut iure meritoque nuncupandus est, non solum *Manichaei, Iovinianus & Pelagiani* antiquis; sed etiam *Pontificii multique alii* recentioribus temporibus defenderunt. Ut vero hunc errorem suum eo redderent probabiliorem aliisque proponerent atque insinuarent; multa sacrarum litterarum dicta peruerterunt, illisque huiusmodi sensum affinxerunt, qui ipsorum fauebat sententiae. Inter alia autem loca, quibus hanc sententiam suam stabilire & confirmare voluerunt, potissimum etiam dicto I Ioan. III, 9. abusi sunt. Hoc dictum vero neutiquam huic errori fauere, iam commonstrare in animum induximus; dum doctrinam illam grauissimam *de perfectione renatorum* pertractare animus est. Antequam vero ad hanc ipsam accedamus tractationem, explicationem veram ac genuinam huius allati loci praemittere placeat: quoniam nobis ad ipsam tractationem viam muniat. *Annuat instituto diuina gratia, ac Spiritus veritatis nos ducat in omnem veritatem!*

SECTIO

SECTIO PRIMA EXEGETICA.

I IO. III, 9.

Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet; immo non potest peccare, quia & quatenus ex Deo natus est.*

§. I.

Antequam ipsum explicationis dicti nostri initium faciamus, labor noster in eo versabitur, ut indicemus, quo nexu ea, quae exposituri sumus, verba cum reliquo sermone cohaereant. Nimirum *Apostolus Ioannes* praecedenti capite renatorum statum & conditionem secundum diuersas aetates spirituales, ab hominum aetatibus naturalibus desumptas, descripsit. Id quod a versu duodecimo usque ad decimum quintum effecit. Deinde in reliqua huius capitis parte usque ad versum secundum capitis tertii

A

multas

2 DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA

multas renatorum praerogatiuas, quae illis, tamquam filiis Dei, prae filiis mundi competunt, in medium produxit. Exinde autem versu tertio occasionem, ad studium sanctificationis adhortandi & fidelibus stimulos addendi, depro-
mit, cuius naturam & motiua varia adiungit, vt lectoribus de necessitate eiusdem conuictionem adferat. Quem in finem etiam de filiorum Dei filiorumque diaboli discrimine mentionem facit, luculenterque docet, tantum abesse, vt renati peccatis operam dent & peccatum in illos dominium habeat, vt potius hic renatorum sit verus character, quo ab omnibus non renatis discerni possint, quod nimirum nullum peccatum, scilicet proaereticum, faciant, neque peccatum in ipsos obtineat imperium. Hoc est, de quo dictum nostrum agit. In eo nimirum vera natura atque *indoles renatorum sancta* duobus effatis describitur, & ita quidem, vt vnicuique effato ratio simul adiungatur.

§. II.

Ad ipsam nunc progredimur loci nostri *explicationem*. Prioris effati *propositio prima*, quae *primam verae indolis renatorum partem* continet, ita se habet: Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ. In qua propositione explicanda tam subiectum quam praedicatum illius specialius considerata veniunt. Ad *subiectum* igitur quod attinet, hisce expressum est verbis: πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, vbi, antequam ipsam suscipiemus explicationem, singularum hic occurrentium vocum significationem earumque in sacris paginis vsum eruere placet. Quod vt adsequamur, primum considerandum erit *signum vniuersalitatis* πᾶς. Varias in sacris litteris haec vocula obtinet significationes, ex quibus in praesenti nonnullas potissimarum adducere libet. Primo πᾶς vsurpatur vniuersaliter & distributive

butiue pro omnibus & singulis seorsim spectatis, & ita quidem, vt omnes species, omniaque speciei indiuidua, nullo plane excluso, hac voce notentur. Quem significatum huius vocabuli adhibitum inuenimus Matth. XI, 28: *Venite ad me, omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos.* Vbi nullum discrimen gentium, personarum, aetatum ac ordinum in censum venit; sed potius inuitatio hominum, a Christo facta, plane est vniuersalis. Sic etiam occurrit 1 Tim. II, 4. Deinde $\pi\alpha\varsigma$ idem denotat, quod $\pi\omicron\lambda\upsilon\varsigma$. Cuius significationis exemplum inuenimus Matth. III, 5: *Exiit ad eum Hierosolyma, omnis Iudaea, omnis regio circumiacens Iordanem.* Vbi $\pi\alpha\varsigma\alpha$ nullum alium potest obtinere significatum, quam modo dictum, ita, vt sensus sit verborum: multi ex vrbe Hierosolyma ac multi ex Iudaea & circumiacente regione Iordanis ad Ioannem Baptistam egressi sunt. Porro hoc vocabulum in sacris paginis occurrit de omnibus speciebus, sed quibusdam tantum indiuiduis, vbi idem est, ac quisquis. Ita Matth. IV, 23 Christus *sanans omnem morbum & omnem languorem* dicitur. Quae verba FLACIVS in *clau.* rectissime ita interpretatus est: Quemuis ex omni genere etiam grauissimorum ac plane incurabilium morborum; non vero omnia indiuidua infirmitatum aut infirmorum sanauit. Denique etiam notatu dignissimus in sacris pandectis vocis huius vsus deprehenditur, quod nimirum, addita particula $\omicron\upsilon$, vniuersalem negationem indicet. Matth. XXIV, 22: *Nisi abbreviarentur dies illi, non omnis, b. e. nulla caro salua fieret.*

§. III.

Generatim vocis huius vsu paucis verbis indicato, iam significatus huius vocis, quem h. l. obtinet, determinandus est & figendus. Nimirum $\pi\alpha\varsigma$ hic loci vniuersaliter &

4 DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA

distributiue accipitur, ita, vt sensus sit: omnes ac singuli homines ex Deo nati, nullo plane excepto, quisquis etiam sit. Qui huius adiectiui significatus *Ioanni* nostro fere, potissimum in hac epistola, proprius est. Ioannem etiam voce hac in genere neutro eodem significatu vti deprehendimus. In quorum dictorum explicatione canon philologorum valet: *Neutrum genus quandoque pro masculino usurpatur, si scilicet de persona sermo est.* Vt in eadem hac prima epistola Ioannis, c. V, 4 sequentia legimus: πάν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον, h. e. omnis, qui natus est ex Deo, vincit mundum.

§. IV.

Loquitur Apostolus de renatis, id quod vox ὁ γεγεννημένος indicat. Diuersimode verbum γεννάω usurpatum in nouo testamento occurrit. Sic primo de Deo adhibetur, vbi illum actum in Deo indicat, quo Deus pater filium ab aeternitate modo supernaturali genuit, & ita quidem, vt filio cum patre eadem numero sit essentia. Ebr. I, 5. Deinde vero etiam de hominibus adhibitur legimus in sacris litteris; vbi tunc idem denotat, ac nasci. Ioan. XVI, 21. Matth. II, 1. 4. Denique etiam de spiritali generatione usurpatur. Qui posterior significatus hic a nobis, partim ob antecedentia, partim ob consequentia adsumendus est. De quo vero postea plura adducentur.

§. V.

Praepositio ἐκ interdum quidem causam materiale[m] notat; vti Matth. I, 20: saepissime autem indicat causam efficientem, & tunc idem est, quod praepositio ἀπὸ. Quo significatu occurrit Phil. III, 9. Io. VI, 65. Io. I, 13. cap. III, 5. Praepositio haec nonnunquam etiam idem innuit, quod post,

post, vt Io. XIII, 4. ἐκ τοῦ δείπνου, *ex coena*, i. e. post coenam. Nostro loco causam efficientem notat.

§. VI.

Sunt autem regeniti ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ad deriuationem huius nominis Θεὸς si spectemus, eruditos in deriuatione admodum dissentire, deprehendimus. Alii enim ex lingua hebraica originem trahere autumant, & quidem ex voce *יְהוָה*, *sufficiens*, quia Deus Abrahamo dixit: Ego sum Deus omnipotens seu mihi sufficiens. Alii vero ex graeca oratione repetunt deriuationem. Hic vero iterum magnus dissensus locum habet. Etenim nonnulli vocem hanc a *θεῶν*, *videre*, descendere persuasum sibi habent. Secundum quam deriuationem Deus ille esset, qui perfectissimam omnium rerum, quae fieri possunt, possidet cognitionem. Quidam a verbo *τίθημι*, *pono*, proficisci credunt. Tunc Deus esset, qui omnes res ponit, qui per se subsistit, & ita quidem, vt omnia alia eo nitantur. Alii iterum a voce *αἰθεῖν*, *vro*, deducunt; quia Deus est ignis consumens, & tamquam lux, ad quam nobis accessus prohibetur, in sacro codice describitur. Et iterum alii nomen hoc a voce *τρέχειν*, *currere*, deriuandum esse, sibi persuadent. Qua deriuatione omnipraesentia Dei, vi cuius omnia penetrat, seu infinita eius potentia, secundum quam omnia operari atque efficere potest, indicaretur. Adhuc alii a *θεός*, *timor*, deducunt, quoniam Deum omnes homines tam pii, quam impii, licet modo admodum diuerso, timent. Et denique consueta adhuc huius vocis deductio est a verbo *δεῖ*, *oportet*. Qua deriuatione necessaria Dei existentia denotaretur. Immo sunt nonnulli, qui vocem Θεός deriuandam esse negant, illam itaque ad primitiuas referunt.

6 DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA

§. VII.

Ad usum huius vocis quod attinet, quem in sacris litteris obtinet, trifario modo potissimum in illis adhiberi deprehendimus. Primo tribuitur hoc nomen summo ac vero Deo, & essentialiter Io. IV, 24, & personaliter, Patri, Io. III, 16, Filio, Io. I, 1. ac Spiritui sancto. Act. V, 4. Deinde nomine hocce iudices & magistratus insigniuntur; quia vicem Dei in hac terra gerunt. Io. X, 34. 35. Denique etiam de aliis adhibetur vel personis, vel rebus, quibus homines seruiunt, aut cultum religiosum praestant, aut quae pro summo bono habent. Sic satanae, idolis & ventri hominum luxuriosorum denominatio haec impertitur 2 Cor. IV, 4. Phil. III, 19.

§. VIII.

Singulis hucusque subiecti vocibus consideratis, iam iam opera nostra in eo, ut totum terminum complexum adspiciamus & explicemus, erit collocanda. Terminus complexus vero ita se habet: *πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τῆ Θεῆς*. Cuius verus sensus igitur sequens est: omnes ac singuli, qui per vim Dei omnipotentem ex morte spirituali in vitam spiritualem translati sunt, in hocque felici adhuc versantur statu.

Sacras litteras studiose perscrutantibus notissimum erit, varias in illis occurrere locutiones synonymicas, eundem actum regenerantis gratiae describentes, quarum iam praecipuas in medium proferre placet. Primo, locutio nostra alias exprimitur per verbum *ἀναγεννᾶν*, 1 Petr. I, 3, quod vi derivationis nihil aliud quam iteratam generationem significat, & respectum eo ipso inuoluit ad generationem naturalem. Deinde nostra phrasis a Spiritu sancto alioquin exponitur per *γεννηθῆναι ἀνωθεν*, Io. III, 7: ubi *ἀνωθεν* duplici modo accipere possumus. Nimirum vel ita ab interpretibus explicatur,

tur, vt sufficientem huius mutationis originem indicet. Iac. I, 17, & tunc vertitur, *e supernis*. Vel etiam per *denuo, iterum* explicatur. Porro per vocem ἀπογενέσθαι explicatur, Iac. I, 18. Quod verbum proprie quidem de grauida foemina, quae foetum in vtero gestat, usurpatur; deinde vero ad Deum quoque ob analogiam inter naturalem & spiritualement generationem transfertur. Porro huc pertinet locutio ἐκ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι; quae loquendi formula ab ipso adhibetur Seruatore Ioan. VIII, 4. I Io. III, 10, & alias quidem aliquid latius se extendit, dum non solum ad regenerationem respicit; sed etiam ad doctrinam, quam a Deo ipso habemus.

§. IX.

Quum generatim explicauerimus, quid sibi velit locutio: *natus ex Deo*; iam aliquid *specialius*, quid ad natum ex Deo requiratur, inquiremus. Natus ex Deo est, cui a Deo, tamquam caussa efficiente, vita spiritualis collata est. Si itaque inquiritur, quid ad hanc collationem vitae spiritualis pertineat, facile patet, ad eam pertinere, *primo*, sublationem dominii peccatorum. Quum enim homo ante conuersionem ita comparatus sit, vt non possit non peccato in voluptatibus suis obedire, peccatumque omnes ipsius actiones determinet: in regeneratione Deus remouet hoc malum maximum, excitando in nobis cognitionem viam omnium per peccatum nobis contractorum malorum, atque auersionem maximam erga omne id, quod legi & voluntati diuinae contrarium est. *Deinde* ad hunc gratiae diuinae actum referenda est excitatio & productio fidei saluificae in animis hominum, de pessima peccatorum conditione conuictorum. Quum igitur ad fidem saluificam cognitio, adensus & fiducia pertineat, haec tria momenta in regeneratione a Deo in hominibus producuntur. Illuminat
eorum

8 DISPUTATIO EXEGETICO-THEOLOGICA

eorum animos, ita, ut viua eaque salutari de Deo rebusque diuinis praediti sint cognitione, omniaque, quae cognoscunt, ex intimo adprobent pectore. Dirigit ita mentes ipsorum, ut omnem suam salutem a Christo mediatore expectent, certissimique sint, Christum omnia ipsis donaturum esse, quae redemptione sua cruenta adquisiuit, illisque per verbum suum promisit. Hanc ob causam apprehendunt Christum atque illi adhaerent. Effectus, inde resultans, est adoptio. Antea, quum homo peccati labe adhuc sese contaminaret, filius irae & condemnationis erat: nunc vero, ubi peccatorum seruitium fecerit missum & ad fidem in Christum peruenerit, euadit Dei filius. Simulac enim homini vera & saluifica fides inest; adoptio etiam locum habet. Io. I, 12-14. At enim vero homo, in filium Dei acceptatus, Deo etiam certo modo similis sit necesse est, quae similitudo intellectum illuminatum & voluntatem sanctam ex parte hominis requirit, habitumque legitimarum actionum, quibus homines ante regenerationem plane destituti sunt. In regeneratione autem per fidem accipiunt vires ad sanctam vitam gerendam sufficientes. Quod vero ad ipsum modum huius vitae spiritualis collationis attinet, illum quidem plenarie perspicere haud possumus; attamen quaedam de ipso proferre nobis datum est. Nam 1) negatiue non in eo consistit, ut emanatio ex Dei essentia in animam nostram fiat, seu ut Deus tamquam causa materialis nostrae adspiciatur regenerationis; quippe quod apertam inuolueret contradictionem. 2) Positiue quaedam similia inuenimus in regeneratione cum naturali generatione, quae si euoluimus, magnam fane nobis affundunt lucem hac in re. Docemur autem praesertim instituta hac comparatione, (1) nos in regeneratione mere passiuè nos habere, atque nihil ad ipsum actum

DE PERFECTIONE RENATORVM.

actum regenerationis tamquam agentes conferre posse; (2) regenerationem non in instanti perfici, hinc nec esse actum momentaneum; (3) nos in regeneratione novas accipere vires ad ita agendum, prouti nobis antea impossibile fuit; (4) regenerationem in nobis non sine dolore perfici & consummari posse, immo & regenerationem hanc spiritua-lem mysterii plenissimam esse, atque a nobis plenarie per- spici neutiquam posse.

§. X.

Subiecto propositionis rite explicato, ad alteram de- uenimus partem propositionis, videlicet *praedicatum*, quod ita audit: ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ. In quo explicando ite- rum ante expositionem ipsam singulas considerabimus vo- ces. Ad primam vocem, scilicet ἀμαρτίαν, si spectemus, il- lius usus in nouo testamento varius est. Proprie denotat aberrationem a via seu scopo. Deinde vero per metapho- ram significat peccatum, quia, ubi est peccatum, ibi datur aberratio a via praeceptorum diuinorum & a scopo legi praefixo, uti STOCKIUS in *Clau. ling. sanct. N. Test.* se expri- mit. Peccatum vero, ut notissimum est, in duas principes classes diuiditur, nempe in originale & actuale. De vtro- que genere vox ista usurpatur. De originali vide Rom. V, 12. c. VI, 12. De actuali Io. VIII, 34. Per metonymiam autem poenam seu victimam peccatorum denotat, 2 Cor. V, 21. Nostro loco ἀμαρτία peccatum proaereticum seu mor- tale significat, uti postea pluribus probabitur.

§. XI.

Particula οὐ generatim significat *non*, ubi plane negat. Quae significatio in sacro codice est frequentissima. Dein- de vero etiam adhuc alios facit usus. Sic usurpatur ellipti- ce pro οὐ μόνον, *non solum*. Ephes. VI, 12. Act. V, 4. Inter-

IO DISPVTAT. EXEGETICO-THEOLOGICA

dum etiam haec particula non tam negat, quam corrigit, uti FLACIVS loquitur. Marc. IX, 37: Qui me recipit, non me recipit, h. e. non tam me recipit. Porro nonnumquam interrogationi inseruit, & tunc idem est, quod οὐχί. Matth. VII, 22. cap. XVII, 24. In nostro dicto est particula negationis.

§. XII.

Praeter reliquos verbo ποιῆν competentes significatus vnum tantummodo, sed notatu dignissimum, in medium proferre volumus. Nimirum locis quibusdam haec vox idem innuit, quod alia vox graeca, διατεθεῖν, commorari in loco aliquo. Act. XV, 33. c. XVIII, 23. c. XX, 3. 2 Cor. XI, 25. Iac. IV, 13. Nostro loco haec vox huiusmodi actum significat, qui magna alacritate, promptitudine, assiduitate & studio coniunctus est.

§. XIII.

Explicatis hucusque singulis praedicati vocibus, iam iam in eo erit elaborandum, ut terminum complexum expendamus. Generatim horum verborum, ἀμαρτίαν οὐ ποιῆ, sensus hic est: Omnis, quisquis etiam sit, quatenus ex Deo natus est, non perpetraturque committit peccatum cum aberrationis a lege conscientia & deliberatione coniunctum. Quum itaque peccata, cum deliberatione producta, sint voluntaria, sensus horum verborum & ita exprimi potest: homo ex Deo natus non committit peccata voluntaria.

§. XIV.

Quum paucula quaedam generatim de termino complexo attulerimus: iam aliquid specialius illum pertractare animus est. Praedicatum hocce conferentibus cum dicto Ioanneo cap. I, 8 huius epistolae, in quo Apostolus adferit,

rit, *si dixerimus, quod peccatum non habeamus, nosmetipsos fallimus, & veritas non est in nobis*, contradictio inter haecce duo dicta adesse primo intuitu videri posset. Loquitur enim utroque in loco de regenitis, de quibus in altero adferit, quod peccata habeant, in altero autem, quod peccata non faciant. Verum enim vero permagnum sane discrimen inter ἔχειν ἁμαρτίαν, peccatum habere, & inter ποιῆναι ἁμαρτίαν, peccatum facere, intercedit. Etenim prior phras tantummodo indicat & declarat, renatos & cum DEO coniunctos homines, quam diu in mundo vitam agunt, nondum a peccato plenarie immunes esse; sed adhuc peccatis, tam originali, quam actuali, licet non proaeretico, esse obnoxios. Posterior vero locutio, peccatum facere, tantummodo de peccatis proaereticis, seu de peccatis, cum difformitatis a lege conscientia & deliberatione perpetratis, intelligenda est. Renatos vero peccati labe adhuc esse pollutos, quamdiu in hoc mundo viuunt, id praeter locum, quem antea iam allegauimus, tam permulta alia quoque loca contestantur, 1 Reg. VIII, 46. 2 Paralip. VI, 36. Cohel. VII, 21, quam sequentibus adhuc rationibus veritas huius adfertur probari potest. 1) Ex lucta carnis & spiritus. Lucta enim illa carnis & spiritus, quae apud renatos, uti Paulus Gal. V, 16. docet, adhuc deprehenditur, quam luculentissime indicat, renatis adhuc inesse peccatum. 2) Ex sanctorum querelis de peccatis adhuc adhaerentibus. Ps. XIX, 15 Dauid tamquam renatus, delicta, inquit, quis intelligit? ab occultis meis munda me. Confer. Psal. CXXX, 3. Ps. CXLIII, 2. Prou. XXIV, 9. Ies. LXIV, 6. 3) Ex grauissimo Seruatoris nostri effato, quo veniam peccatorum quotidianis supplicationibus expeti a discipulis iubet. Matth VI, 12. Luc. XI, 4. 4) Ex propagatione peccati originalis. Quod si enim pec-

catum a renatis plane exularet, quomodo tunc per carnalem generationem in liberos renatorum propagari posset? quod tamen teste scriptura sacra accidit. Gen. V, 3. Ps. LI, 7. Ephes. II, 3. 5) Ex actualibus renatorum peccatis. Si enim renati non amplius haberent peccata, nec peccata actualia in ipsis deprehendi possent. Quod autem non minus sacris paginis repugnat, Iac. III, 2, quam experientiae refragatur. Ecquis enim renatorum insurgere & dicere poterit, se post acceptam gratiam numquam rursus peccata perpetrasse? 6) Ex consequentibus peccati. Si enim peccatum ex renatis penitus esset eradicatum: non amplius calamitatibus huius vitae, morbis & morti essent expositi, quod contra omnem pugnat experientiam. Vbi enim causa abesset, quomodo tunc effectus adhuc locum habere posset? Iam vero renati adhuc calamitatibus, morbis & morti sunt obnoxii: hinc tuto concludere possumus, & renatis adhuc peccata adhaerere.

§. XV.

Scopo nostro iam aliquid propius veniamus: & quum in superioribus indicauerimus, formulam loquendi, *ἀναγενταὶ ποιεῖν*, de peccatis mortalibus, seu proaereticis a nobis explicari: nobis iam incumbit, ut ostendamus, phrasin istam ita necessario hoc loco esse intelligendam. Probare vero id possumus: 1) Ex scopo Apostoli. Commonstrare enim vult, quale discrimen renatos atque non renatos intercedat, quod in eo ponit, ut non renati peccata faciant, ex Deo nati autem non committant. vers. 8. 10. Hinc quod illi peccent voluntarie, hi autem minus. 2) Ex oppositione phrasium, iustitiam facere & peccatum facere. Iustitiam facere significat, sanctis operibus studere. Ergo peccatum facere innuit, praeuia scientia atque voluntatis deliberatione pecca-

peccata admittere. 3) Ex subiunctis peccatorum speciebus quibusdam vers. 12. 15. 17, quae tantum voluntaria nobis exhibent peccata. 4) Ex cap. V, 18; ubi Apostolus, quum de peccato ad mortem egisset, eandem hanc repetit sententiam: omnis, qui ex Deo natus est, non peccat, & vers. 19 haec adiungit: Scimus, quod ex Deo sumus, & totus mundus in maligno positus est. Ex quibus colligi potest, quo sensu sit accipiendum, natum ex Deo non peccare, nempe quod se mundo non conformet, qui totus positus est in maligno: ideoque quod peccatis non indulgeat; sed omni studio a peccatis abhorreat & carnis concupiscentiis viriliter resistat. Euictum igitur dedimus, hanc locutionem, peccatum facere, hoc loco tantummodo de peccatis proaereticis esse intelligendam. Combinemus itaque subiectum & praedicatum huius primae prioris effati propositionis, & verus sensus sequens erit: Omnis natus ex Deo, seu ex morte spirituali in vitam spiritualem translatus, quatenus & quamdiu in hoc statu perseuerat, voluntaria, siue ex proposito, studio, destinata opera & contra conscientiam peracta peccata non perperat.

§. XVI.

Quum in explicatione huius propositionis adsumamus, subiectum illius reduplicatiue sumendum esse, quod quibusdam frustra & precario factum esse videri posset, paucis tantummodo rationes hac de re adducemus, vt ne species dubitationis quidem remaneat. Quae rationes potissimum sequentes sunt. 1) Versus sextus huius capituli sententiam nostram confirmat & corroborat; dicit enim Apostolus: *omnis, qui in Deo manet, non peccat, & peccans nec videt nec cognoscit illum.* Quae verba luculenter ostendunt, eos tantum, qui in Deo manent, hinc qui cum Deo coniun-

14 DISPUTAT. EXEGETICO-THEOLOGICA

Et sunt, non peccare; mutata autem ista relatione erga Deum, etiam aliter de istis hominibus dicendum esse. 2) Deinde veritatem huius rei etiam ex consequentibus comprobare possumus. Vers. 15. dicit Ioannes: *Omnis, qui odit fratrem, homicida est, & scitis, quod homicida non habeat vitam aeternam in se manentem.* Renati autem homicidae fieri possunt, quod exemplum Daudis testatur. Ergo tunc non amplius vitam aeternam habent in se manentem. Tunc vero in eiusmodi homine non amplius manet Deus praesentia sua gratiosa. Et per consequens etiam talis homo non amplius est renatus. Est igitur certum atque exploratum, regenitos, qua tales, peccata non admittere contra conscientiam.

Fuerunt, uti e. g. AMBROSIVS, qui acceperunt hanc propositionem, ut & totum locum, de statu futurae gloriae, ita, ut sensus sit, eos peccatum non facere, qui nati sunt ex Deo, scilicet per regenerationem illam, cuius Matth. XIX, 28 mentio iniicitur. Verum haec interpretatio a scopo aliena est. Apostolus enim de statu renatorum in hac vita agit, quum certum aliquod & genuinum in medium producat criterium, quo renati a non renatis discernantur. v. 10. Versu secundo quidem status illius, quem renati ac filii Dei in futura vita habebunt, mentio facta est. Eoque procul dubio AMBROSIVS respexit, quum nostrum locum de statu renatorum in vita aeterna exposuit. Quoniam vero vers. 3. adiungitur, *omnis, qui habet hanc spem in Deum, sanctificat se ipsum, sicut & ille sanctus est*, ac v. 6, *omnis, qui manet in eo, non peccat*; inde apparet, Ioanni non solum de statu filiorum Dei v. 2. in futura; sed etiam in hac vita versib. seqq. sermonem esse, & de illis, qui tantummodo adhuc spem futurae gloriae habent, diserte pronunciare, quod non faciant peccatum.

§. XVII.

Sequitur iam prioris effati Ioannei *propositio secunda*,
quae

quae aetiologica est, seu quae rationem prioris continet: *ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει*. Priusquam ad subiectum huius propositionis explanandum progrediamur, consideranda est particula *ὅτι*. In varias haec particula rapitur significationes, quarum quasdam in medium proferre volumus. Accipitur 1) obiectiue. Io. XI, 51. c. XVII, 23; 2) expletive. Luc. XXIV, 46; 3) ratiocinatiue. Syllogistica autem est particula, quando non rei causam, sed concludendi rationem denotat. Ioan. VIII, 44. Luc. VII, 47; 4) reduplicatiue. Io. V, 27. 5) Quam maxime & praecipue etiam est particula causalis. Io. III, 18. Si usum huius particulae nostro in loco spectemus, reperiuntur potissimum duae explanationes. Alii enim hanc particulam in aetiologico sensu sumunt, alii vero in sensu composito. Sed hanc utramque sententiam hic locum habere persuasum nobis est. Secundum priorem sententiam *ὅτι* rationem propositionis praecedentis suppeditat, & secundum posteriorem sensus est: Renati non faciunt peccatum, quatenus in illis semen eius scil. Dei manet.

§. XVIII.

Ad subiectum ipsum iam progrediamur, quod est *σπέρμα αὐτοῦ*. Vocis huius *σπέρμα* usus in sacris litteris varius quidem est ac multiplex; in praesenti vero vnum tantummodo, sed notatu dignissimum & ad scopum nostrum praecipue conducentem, usum adferre placet. Nimirum *σπέρμα* in N. Test. saepe significat verbum Dei. Qua in significatione non solum Christus, Seruator noster, hac voce in parabolis; sed etiam sacri scriptores N. Testam. alibi vsi sunt. Marth. XIII, 23. Marc. V, 20. 1 Petr. I, 23. Nostrum vero est, similitudinem, quae verbo Dei cum semine est, indicare, quae potissimum in sequentibus consistit. 1) Sicuti semen naturale

16 DISPUTAT. EXEGETICO-THEOLOGICA

turale rationem inde crescentis fructus in se continet: ita etiam verbum diuinum principium est totius spiritualis fructus & emendationis hominum. 2) Sicut semini calore solis & pluuiam, seu rore opus est: sic semini verbi diuini incrementum dat ipse Deus, 1 Cor. III, 6. 7. 3) Sicuti semen non aliter effectum suum exhibet, quam si adplicatur & ager praeparatur: ita & verbum Dei non aliter exoptatum fructum praebet, quam si nos ad id praeparemus, & vi illius rite vtamur. Ex quibus igitur patet, inter semen naturale & verbum diuinum maximam esse similitudinem.

§. XIX.

Quomodo in nostro dicto haec vox *σπέρμα* sit sumenda, iam iam videbimus. Sententiae eruditorum autem hic variant. Praesertim quatuor reperiuntur expositiones. Alii enim Spiritum sanctum per semen h. l. intelligi persuasum sibi habent. Et hanc explicationem suam se corroborare putant ex loco quodam, ad quem prouocant; scilicet Io. III, 5, ubi Christus dicit, hominem ex spiritu nasci oportere. Alii vocabulum *σπέρμα* ita sumunt, vt per illud Iesus, Seruator noster, intelligatur. Vbi locum Io. XII, 24 adferunt, quo Christus semetipsum cum grano tritici comparat, quod in terram cadit & moritur multosque fert fructus. Alii iterum inueniuntur, qui per *σπέρμα* fidem in Christum; ardentissimum amorem in Deum, & timorem filialem Dei intelligunt. Denique adhuc alii dantur, qui *σπέρμα* idem esse, ac verbum Dei existimant. Quoniam Christus illud verbum saepe semen suum nuncupat. Luc. VIII. Matth. XIII. 1 Petr. I, 23. Omnes istae sententiae a veritate quidem non sunt alienae & contra fidei analogiam neutiquam pugnant; interim tamen contendit a nobis & confirmari potest, Ioannem potissimum hac voce ad *verbum Dei* respexisse. Nihil enim

enim in nouo instrumento est insoliti, verbum Dei sub simbolo feminis describi & depingi. Deinde verbum Dei tamquam ordinarium regenerationis medium in sacris paginis proponitur. 1 Cor. IV, 15. 1 Petr. I, 23. Denique etiam verbum Dei vt quid immanens delineatur. Io. XV, 7. 1 Io. II, 14. Luc. VII, 15. Iac. I, 21.

§. XX.

Addit Apostolus nomini *σπέρματος* vocabulum *αὐτοῦ*. Hoc pronomen relatiuum *αὐτός* in N. T. varios facit vsus, de quibus GLASSIUS in *Philol. sacr.* egit, & quos in praesenti adferre superuacaneum duximus. Hoc in dicto nostro si legimus *σπέρμα αὐτοῦ*, subintelligendum est nomen Θεοῦ, *semen ipsius Dei*, h. e. verbum ipsius Dei. Quod potissimum tres has ob causas ita vocatur. Est enim verbum Dei 1) ratione originis, a Deo enim originem suam trahit; 2) ratione argumenti, manifestat enim nobis & adnunciat vnicum verum & viuum Deum eiusque voluntatem; 3) ratione finis, per hoc enim verbum ad Deum ducimur.

§. XXI.

Semen Dei est *ἐν αὐτῷ*. Ad praepositionem *ἐν* quod attinet: 1) notat complementum rei. Luc. XI, 37: *ἐν τῷ λαλῆσαι*, in loquendo, i. e. postquam locutus esset; 2) idem est, quod Latinis *per*, Matth. V, 34: iurare in caelo, i. e. per caelum; 3) loco praepositionis *εἰς* etiam interdum adhibetur. Marc. I, 15: Credite *ἐν τῷ εὐαγγελίῳ*, i. e. in euangelium; 4) idem est, quod Latinis praepositio *a*, Luc. IV, 1: Iesus actus *ἐν τῷ πνεύματι*, i. e. Matthaeo interprete, cap. IV, 1, *ὑπὸ τῷ πνεύματος*, a Spiritu sancto. 5) Eundem habet significatum, quem *de*, Rom. XI, 2: An nescitis *ἐν Ἠλῆ*, i. e. de Elia. In nostro dicto *ἐν* indicat rei inexistenciam: Semen Dei in nobis manet. *Αὐτῷ* se refert ad *γεγεννημένον ἐκ τῷ Θεῷ*.

§. XXII.

Verbum Dei μένει. Hoc verbum in N. Test. quandoquidem innuit, *habitare*, seu morari aliquamdiu in loco quodam. Io. I, 39. Io. VIII, 35. Deinde etiam interdum valet, quod Latinis est *vivere*. Ioan. XXI, 22. Si usum huius vocis nostro in loco spectemus; nonnulli quidem sunt, qui verbum μένει hic nihil aliud denotare, quam εἶναι, sibi persuasum habent. Rationes sequentes adducunt: Apostolum non loqui in futuro, alias legeremus μένει; sed tantum in praesenti se exprimere, neque Apostolum huic praesenti particulas illas addere, αἰεὶ, aut αἰδιόχως, ex quarum additione significationem ordinariam stabilire possemus, nec denique opus esse, ut Dei semen in eo maneat in futurum, qui in praesenti peccata voluntaria non committit; sed sufficere, si illo tantum momento ei insit. At enim vero in *hermeneutica* canon iste traditur: *Famosa vocis cuiuslibet significatio tamdiu est retinenda, donec vel contextu, vel analogia fidei vel aliis causis ab ea recedere cogimur.* Iam vero in dicto nostro nihil reperitur, quod nos cogat, consuetum huius verbi significatum relinquere. Quamvis enim Apostolus in praesenti loquatur; attamen nullam plane rationem video, quare ob id ordinaria vocis significatio mutanda sit. Neque ex omissione particularum illarum aliquid contra nos sequitur, quum potius secundum nostram sententiam superfluae fuissent. Nec denique suppositum illud, quod mansio verbi diuini non requiratur necessario ad non facienda peccata, quidquam contra nos efficere potest, quum haec propositio nobis nexum inter subiectum & praedicatum primae propositionis declaret; ob id ipsum nempe ex Deo natum, qua talem, peccatum facere non posse, quoniam verbum Dei semper in ipso est & erit, quamdiu regeneratus manet.

§. XXIII.

§. XXIII.

Quid tota ista propositio, *παρέμνα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει*, sibi velit, iam iam inquirendum erit. Nimirum propositio ista, semen Dei, h. e. verbum Dei manet in eo, sequentia complectitur: Natus ex Deo in eo non acquiescit, quando verbum Dei, quod est semen illud incorruptibile, ex quo renatus est, 1 Petr. I, 23, auribus audiuerit externis, illud legerit, de eoque meditatus sit; sed etiam fide cordis illud recipit ac fructu operis fidem illam demonstrat. His enim reginitus ab irrogenito se distinguit, qui quidem verbum Dei quoque legere, audire atque de eo meditari potest; sed neque fidem habet saluificam, neque verbo Dei agit vitam conuenientem. Christus, Seruator noster, ipse hanc nobis explicat locutionem, Matth. XIII, 23. Marc. IV, 20. Luc. VIII, 15: Semen, quod in terram bonam sparsum est, hi sunt, qui audientes verbum intelligunt, suscipiunt ac retinent. Ante omnia verbum Dei audiendum est, sed ita, vt verbi auditi perspicuam accipiamus cognitionem, ideoque voluntatem diuinam distincte intelligamus. Hic vero nondum acquiescendum est; sed verbum Dei etiam suscipiendum ac retinendum, & fructus fidei sunt faciendi. Huc etiam pertinet, quod verbum Dei in natis ex Deo efficaciam suam exserat, ita, vt in Domino fortes sint, omniaque peccata vitent ac de-
testentur. Quam ob causam quoque Ioannes adfirmat, ex Deo natos peccata non facere, quoniam nimirum verbum Dei in ipsis manet, eosque mouet, vt voluntati diuinae conuenienter agant.

§. XXIV.

Explicato haecenus priore huius dicti effato, sequitur *posterius*, quod etiam *veram renatorum indolem* indicat, addita simul eiusdem ratione. Cuius effati *propositio prima*

ita se habet: Καὶ οὐ δύναται ἀμαρτάνειν. Hic nobis primo se offert explicanda coniunctio καὶ, quae quidem plurimum est copulatiua; interim tamen diuersimode praeterea adhuc sumitur. Est enim 1) particula aduersatiua, Matth. XXI, 30; 2) comparatiua, Ioan. V, 17, nec non 3) particula temporis, Marc. XI, 22. Matth. IX, 7, & 4) ratiocinatiua, Gal. IV, 7, denique 5) intensiua, latentem quandam vim afferens & vehementem exprimens affectum. Marc. III, 8. c. XVI, 7. 1 Cor. IX, 5. Er hic ultimus adductus significatus huius vocis etiam in nostro dicto accipiendus est. Hinc particulam istam vertere possumus per *immo, quin immo*.

§. XXV.

Ipsi propositiois verba iam expendenda veniunt, οὐ δύναται ἀμαρτάνειν. Quilibet vero facile, subiectum omis- sum & ex praecedentibus supplendum esse, perspiciet. Ni- mirum subiectum est ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ideoque tota propositio est: Natus ex Deo non potest peccare. Ad subiectum quod attinet, in explicando illo non commorabi- mur, quoniam in superioribus illud iam interpretati sumus. Atque ideo statim ad praedicatum progrediemur.

§. XXVI.

Ad praedicatum primo pertinent verba οὐ δύναται. Particula οὐ eodem modo, vti antea, nimirum negatiue est sumenda. Verbum δύναται proprie indicat, potestatem ha- bere. Deinde etiam pro verbo debiti ac iuris accipitur, ita, vt posse, idem ac licere; non posse, idem ac non licere, non debere, significet: vt GLASSIUS in *Grammat. sacr. Tract. III. p. m. 259.* euincit. Ad confirmandam hanc expositionem, prouoco ad dictum Pauli 1 Cor. III, 11: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est Iesus Christus, h. e. nemo iure ponere potest, seu nemo debet.* Act. IV, 20.

IV, 20. 1 Cor. X, 21. Nostro loco ordinarius & consuetus significatus retinendus est. Quemadmodum ergo δύνασθαι inuoluit possibilitatem: sic e contrario addita particula οὐ impossibilitatem innuit.

§. XXVII.

Impossibile autem regenito est ἀμαρτάνειν. De hoc verbo nullos iam adducere vsus in animum induximus, quoniam eosdem etiam, quos de nomine ἀμαρτία supra attulimus, facit. Conf. STOCKIVS in *Clau.* Huic verbo eadem h. l. competit emphasis, quam supra de phrasi ἀμαρτίαν ποιεῖν annotauimus. Nimirum de peccatis proaereticis illud est intelligendum.

§. XXVIII.

Singulis vocibus explanatis, nunc videndum est, quisnam termini complexi, οὐ δύναται ἀμαρτάνειν, sit sensus. Hic ad duo imprimis momenta animus est dirigendus. Primo loco genuina ac vera horum verborum explicatio in medium est proferenda: deinde vero etiam indicandum erit, quae non sit mens horum verborum. Primum, si spectemus, sensus verus hic est: Fieri non potest, ut natus ex Deo, quatenus talis est & quamdiu ille manet, in peccata prolabatur mortalia. Secundum hanc verborum istorum explicationem impossibilitatem peccandi ratione renatorum contendimus. Impossibilitas vero in absolutam & hypotheticam diuiditur. Ad primam quod attinet, illa hic in censum venire non potest; quoniam solummodo tribuenda est Deo. Interim tamen impossibilitas peccandi hypothetica natis ex Deo est concedenda. Quum enim per regenerationem homo nouam, seu diuinam accipit mentem; a Deo vero, tamquam ente perfectissimo, omnes sunt remouendae imperfectiones, per consequens etiam omnia peccata: homo

post regenerationem amplius peccare nequit, siquidem nouam illam retinet naturam. Alias enim si peccaret, tunc non adesset in ipso praestans & diuina illa natura, in regeneratione accepta.

§. XXIX.

Sensus itaque horum verborum neutiquam esse potest, ac si regeniti in eiusmodi statu essent, ubi absolute in peccata incidere nequirent proaeretica. Hanc vero rem ita se habere, ut a renatis neutiquam absoluta peccandi impossibilitas pronunciari possit, sequentes tres, ut breuibus nos expediamus, probant rationes. 1) Perspicua scripturae sacrae testimonia adfunt, quae id efficiunt. Ezech. XVIII, 24. Matth. XIII, 20. Luc. XVIII, 24. Io. XV, 2. 2) Ex cohortationibus Apostolicis etiam hoc apparet. Rom. VIII, 30. cap. XI, 22. 1 Cor. X, 12. 3) Exempla sunt in promptu eorum, qui in peccata prolapsi sunt mortalia, licet vere renati fuerint. Quo referenda sunt exempla Saulis, Dauidis, Salomonis, Iudae, Petri. Ideoque Ioannes neutiquam eorum sententiae, qui absolutam impeccabilitatem de renatis contendunt, fauet.

§. XXX.

Altera huius effati *propositio* adhuc residua est, quae ex parte cum prima prioris effati eadem est: Ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. Interim tamen haec propositio non superflue adiuncta, sed potius vltioris probationis loco est addita. Nimirum Ioannes his verbis vult indicare, quod, quum natus ex Deo spiritualis vitae particeps sit redditus, etiam ope illius duntaxat nouos ac spirituales motus, quibus peccati amor & peccandi studium excluditur, producat. Porro, quoniam homo per regenerationem filius Dei efficitur: Io. I, 12: illi vero, qui in filium Dei sit acceptatus, inhabitatio Spiritus sancti quoque competit, Gal. IV, 6, fructus Spiritus sancti

sancti apud eum appareant necesse est. Quid? quod regeneratio complectitur veram fidem in Christum. Gal. III, 26. Ephes. III, 17. Vbi vero Christus per gratiam suam in corde hominis habitat, ibi non amplius adest peccandi studium; quin immo tantum abest, ut peccatis operam det, ut potius peccata patrare non possit, scilicet mortalia. Haec ultima propositio igitur tamquam inutilis & superuacanea repetitio neutiquam est consideranda, sed magna emphasis in ea sita est; quum Ioannis mens eo redeat: Simulac renatum nobis proponimus, statim etiam in cogitationem illam incidere debemus, apud eum omne peccati dominium & studium esse ademptum & abolitum. Filialis enim animus erga Deum non concedit, ut credens Deum patrem suum caelestem patrandis peccatis contristetur.

SECTIO SECVNDA DOGMATICA.

§. XXXI.

Adducta hucusque vera ac genuina dicti I Io. III, 9 explicatione, ad ipsam doctrinam *de perfectione renatorum* accessum faciamus. Cuius licet non disertis verbis hoc in dicto mentio fiat: attamen per bonam consequentiam ex illo deduci ea potest.

§. XXXII.

Antequam vero ipsius expositionis initium facere possumus: notio renati repetenda atque stabilienda erit. Renatus nimirum est, cui vita spiritualis a Deo est collata. Ante regenerationem homo spiritualiter mortuus est: simulac autem vera mentis mutatio peragitur, homo a morte spirituali excitatur & transit ad vitam spiritualem. Qui transitus ad vitam spiritualem regenerationem ipsam efficit. Haec vox, renatus, vero vel generatim vel speciatim accipitur. Gene-

Generatim etiam ille hoc nomine adhuc venit, qui quidem aliquando in statu gratiae versatus & cum Deo coniunctus fuit; in praesenti vero gratia Dei destitutus est ob peccata proaeretica commissa. Speciatim ille nuncupatur renatus, qui adhuc cum Deo coniunctus est. Hic etiam probe adhuc observandum est, nos vocem hanc de adultis tantummodo sumere, quibus tempus & occasio est, bonum operandi. Ideoque de infantibus, post baptismum statim vitam cum morte commutantibus, vel ab incunabulis animam efflantibus, licet etiam vere renati sint nominandi, nobis iam non est sermo.

Ex hisce quilibet perspicere potest, nos vocem *renati* hoc loco ita sumere, ut & iustificationem & renouationem ea simul complectatur. Quo sensu *Formula Concordiae* hanc vocem etiam usurpat *Articulo III. de iustitia fid.* ubi haecce legimus verba: *Vocabulum regenerationis interdum eo sensu accipitur, ut simul & remissionem peccatorum, quae duntaxat propter Christum contingit, & subsequentem renouationem complectatur.*

§. XXXIII.

In explicanda hac doctrina de perfectione renatorum si operam nostram ponere velimus: *generatim* antea de vocibus *perfectionis* & *perfecti* agendum erit. Et hic statim nobis sese offert illa quaestio: *An renati possint dici perfecti?* De hac quaestione multum disceptationis superioribus temporibus fuisse, ex historia sacra satis luculenter patet. Alii, renatis perfectionem tribuendam esse, penitus ac plane negabant; alii vero affirmabant hanc quaestionem, & defendebant, renatis omnino perfectionem quandam competere. Et quidem maximo cum iure defensio huius quaestionis ab his suscipiebatur. Ne vero aliquid affirmare videamur, quod probare non possemus: agendum rationes adfert nostri adiungemus.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Prima ratio defumta est ex eo, quoniam *sacrae litterae* perfectionem quandam renatis tribuunt. Matth. V, 48. c. XIX, 21. Eph. IV, 13. Phil. III, 15. Col. I, 28. c. III, 14. c. IV, 12. Quaecunque vero sacrae paginae pronunciant, ea nulli sunt exposita errori; sed veritati quam maxime conueniunt. Ergo etiam, renatis perfectionem quandam tribui, quum sacrae litterae ipsae tribuant, errori haud est subiectum. Deinde secunda pro nostra sententia depromta est ratio *ab antiqua christiana ciuitate*. Videlicet doctores antiquae ecclesiae ab vsu huius vocis non abhorruerunt. Et exinde quoque factum est, vt omnes christiani homines tunc temporis nuncupati sint τέλειοι, perfecti. Porro *libri symbolici* vsum huius vocis admittunt, vti tam ex Aug. Confess. quam eiusdem Apologia videre licet. Praeterea, *abusus non tollit usum*. Lubentissimo concedimus animo, hanc adfertionem multo superioribus temporibus fuisse expositam abufui; exinde tamen concludere non possumus, eam plane e medio esse tollendam; si modo vera adiungatur explicatio. Denique, tanquam quintam rationem adhuc addimus, tantum abesse, vt vsus huius vocis damnum secum ferat, vt potius *fructus, exinde redundantes, permulti sint*. Vtilitas vero, quae exinde oriri potest, in eo consistit, vt studium ardentissimum renouationis & sanctificationis, nobis considerantibus, renatos quoque in hac iam iam vita ad perfectionem quamdam peruenire posse, magis magisque excitetur & inflammetur.

§. XXXV.

Quum igitur res sit certa atque explorata, renatis iam in praesenti vita perfectionem quamdam esse concedendam: nunc porro ad varium huius vocis vsum animum aduerte-

D

mus.

mus. *Triplex* potissimum *usus* in sacris litteris, qui annotetur, dignus est. Primo quidem loco idem est, ac *integer*, *sincerus*. Vbi hebraeae voci קַדְמוֹנִי respondet. Sic usurpatur haec vox in veteri testamento de Noacho Gen. VI, 9: nec non de Abrahamo Gen. XVII, 1. Huc etiam sequentia adhuc loca pertinent: Ps. XIX, 14. Ps. XVIII, 24. 2 Reg. XX, 3. Ies. XXXVIII, 3. Iud. IX, 16. Deinde de *perfectiōe respectiua* adhibetur, ubi quidam homines in comparatione ad alios perfecti nuncupantur, qui iam iam maiores prae aliis in christianismo fecerunt progressus. Ebr. V, 4. Denique vocabulum istud de *perfectiōe inchoata* accipitur, quae apud christianos homines in statu gratiae locum habet, quam perfectio consummata in statu gloriae sequitur.

§. XXXVI.

Priusquam *speciatim* in doctrinam de perfectiōe renatorum inquirere possumus, *generatim* adhuc aliquid de notione perfectiōis erit annotandum. Nimirum notio perfectiōis generatim sumtae diuersimode a philosophis editur. Alii definiunt perfectiōem per sufficientiam ad vnum. Alii hancce proferunt definitionem, quod sit consensus in varietate, siue plurium a se inuicem differentium in vno. Alii per consensum variorum definiunt perfectiōem. Et iterum alii dicunt, quod perfectio sit *consensus variorum ad vnum*. Quam posteriorem definitionem etiam hic retinebimus.

Videntur quidem in hac ultimo loco adducta definitione quaedam superflua, nimirum verba, *ad vnum*; quoniam iam in notione consensus contineantur. Consentunt namque res, si plura ad vnum tendunt. Ergo consensus est affectio, vi cuius plura ad vnum tendunt. Interim tamen maioris perspicuitatis causa haecce verba adhuc adiunximus.

§. XXXVII.

§. XXXVII.

Ad *specialiorem* perfectionis renatorum tractationem nunc deueniemus, vbi variae perfectionis distinctiones a nobis pertractandae erunt. Perfectio non minus *ratione spiritualis essentiae* renatorum, quam *ratione actionum* eorum diuiditur. Ad prius quod attinet huius distinctionis membrum, scilicet *ratione spiritualis regenitorum essentiae*, datur *perfectio partium & graduum*. In quam distinctionem nunc aliquid curatius inquirendum erit.

§. XXXVIII.

Expendenda itaque primo loco erit *perfectio partium*. Nobis vero perfectio partium est consensus omnium ad nouum hominem constituendum requisitorum, vt singula momenta essentialia adsint, & vt rite conspirent. Momenta vero essentialia, nouum seu verum christianum hominem constituentia, tam quoad euangelium quam quoad legem considerari possunt, atque a nobis etiam ita consideranda erunt.

§. XXXIX.

Consideraturis nobis I *secundum euangelium* haec momenta essentialia, quae ad nouum hominem constituendum requiruntur: ad *tria* potissimum animus aduertendus erit *momenta*, quae necessario unicuique, qui vere cum Deo coniunctis adscribi cupit, inesse debent. Quae tria momenta essentialia sunt fides, charitas & spes. I Cor. XIII, 13. I Thess. I, 3. Primo itaque tamquam fundamentum huc refertur *fides*. Non vero *fides politica & ciuilis*, cuius vsus in contractibus & communi vita est. Quae quidem in hominibus etiam christianis requiritur; nihil tamen quicquam ad eorum conducit salutem aeternam. Neque hic per fidem ipsam intelligimus *religionem*, quae alioquin quidem in sacris

paginis interdum hoc nomine venit. Rom. I, 8. Gal. VI, 10. Neque nobis hic sermo est de *fide obiectiua*, seu fide, quae creditur, quae est doctrina, cui fides adhiberi debet. Rom. XII, 7. Gal. III, 23. Iudae v. 3. Neque hic in censum venit *fides historica*, quae ultra naturalem assensum non ascendit, adeoque in eo solum acquiescit, quod de Deo rebusque diuinis reuelata pro veris habeat. Sed hic de *fide saluifica* tantummodo loquimur, quae tria sub se comprehendit, veram ac viuam cognitionem, assensum supernaturalem & fiduciam salutarem. Quae ulterius explanare, non est huius loci. Quoniam vero fides non potest esse vera ac viuua, nisi per charitatem operetur: ideo *charitas* quoque partem veri christiani hominis efficit essentialem. Inuoluit autem non solum charitatem erga alios homines; sed praecipue etiam erga Deum, quae tanquam fundamentum prioris est considerata. Alium hominem vere amare nequimus, nisi Deum sincero animo amemus. 1 Io. IV, 20. Vltimum denique, tamquam tertium momentum, *spes* occupat. Spes autem nihil est aliud, quam gaudium ob futurum bonum, quod obtenturos nos esse certo scimus. Vbi igitur tria ista momenta essentialia in christiano homine reperiuntur, apud eum tunc deprehenditur perfectio euangelica. Cur *euangelica* dicatur, luculenter nunc patet. Nam fides & spes circa bona euangelica occupantur, & amor ex amore Christi, per euangelium nobis collato, ortum trahit.

§. XL.

Perfectio ista, quae euangelicae nomine venit, iterum in *perfectionem imputatam* & *inhaesiuam* distinguitur. *Perfectio imputata* in eo consistit, vt vere credentibus Christi iustitia a Deo imputetur, illique ob meritum sponsoris grati atque accepti Deo reddantur. Col. II, 10. Quae perfectio impu-

imputata pertinet ad iustificationem. *Perfectio inhaesiva* his absoluitur, vbi vere cum Deo coniuncti homines per vires supernaturales, in regeneratione ipsis concessas, sinceram erga Deum obseruant obedientiam.

§. XLI.

Non solum vero secundum euangelium partes veri christiani hominis essentiales sunt considerandae; sed etiam *II secundum legem*. Lex autem tria potissimum officia, a nobis praestanda, praescribit. Quorum *primum* amorem Dei concernit. Est autem amor Dei propensio voluntatis infinita, qua homo Deum ceu summum bonum complectitur, & in eo veram animi quietem quaerit atque inuenit. Ad *secundum* quod attinet officium, nimirum amorem sui: consistit ille in studio, statum suum ac conditionem perpetuo perfectiorem reddendi; seu amor sui est studium, felicitatem suam promouendi. Amor iste sui si ordinatus fuerit, neutiquam Deo displicet; sed potius ab eo mandatur. Inordinatus autem amor sui in vitio ponitur. *Tertium* denique officium amor alterius est. Qui amor est studium, aliorum hominum salutem promouendi. Homo quum haecce tria colat officia; perfectio tunc ipsi inest secundum legem, seu legalis. Perfectio igitur legalis status ille est hominis, qui praeceptis diuinae legis respondet. Ex quibus nunc satis superque apparet, quod non sufficiat vnam alteramue legis partem obseruare; sed vbi legi diuinae vitam degere velimus conuenientem, totam nos oporteat obseruare legem. Hoc vero a nobis, quum Deum, nosmetipsos aliosque homines vero amore prosequimur, efficitur.

§. XLII.

Quae hucusque delineauimus momenta essentialia, in vnoquoque vere renato necessario deprehendi debent. Ideo-

que si quis vna alteraue parte careret essentiali, ad veros christianos homines neutiquam esset referendus. Vnicuique, in coniunctione cum Deo permanere cupienti, in eo non acquiescendum est, quod in Christum se credere putet, vero licet destitutus sit amore. Tantum enim abest, vt vera in Deum fide sine amore quis polleat, vt potius ea vera non sit fides, quae cum sincero amore non coniuncta est. Fides enim sine amore consistere nequit; & e contrario amor sincerus sine fide locum habere non potest. Nemini etiam, a quo vera fides exultat, spes futurae salutis viua inesse potest. Quae tria ex euangelio deriuata, nimirum fides, amor & spes, adeo inter se sunt coniuncta, vt vnum sine altero stare nequeat. Consideratis itaque partibus essentialibus christianismi ratione legis: nunc necessario etiam requiritur, vt illa simul sumtae in renato offendantur. Etenim quis Deum ex animi sinceritate diligere atque amare potest, vbi semetipsum & alios homines non simul prosequitur vero amore? 1 Io. IV, 24. Ideoque videmus, fieri non posse, vt quis perfectione partium instructus sit, qui non omnibus hucusque recensitis momentis gaudeat.

§. XLIII.

De perfectione partium quum egerimus, ad *perfectio- nem graduum* iam iam progrediemur. In eo autem haec perfectio graduum consistit, si momenta renati essentialia incrementa ceperint maiora, quam sub initium status sui gratiae habuerint. Verum quidem est, vnumquemque, simulac omnibus momentis essentialibus, in antecedentibus commemoratis, gaudeat, verum christianum hominem esse nominandum; interim tamen vnus altero maiores in christianismo facere potest progressus. Ideoque gradus renatorum sunt admittendi: id quod ex sacris oraculis satis superque per-

perspicitur. Etenim ea requirunt atque postulant, vt credentes in bono incrementa capere debeant. 1 Theff. I, 3. 6. c. II, 13. 14. c. III, 12. 13. c. IV, 1. Eph. IV, 15. Phil. I, 9. Col. I, 9. Ex quibus locis manifeste patet, gradus christianismi diuersos dari. Confirmatur etiam exinde huius rei veritas, quoniam sacrae paginae hos gradus sub symbolo distributionis variorum talentorum depingunt. Luc. XIX, 16. sqq. Matth. VIII, 28. Ies. XLII, 3. 1 Cor. I, 3-5. c. III, 1. Originem vero suam isti gradus renatorum a sapienti gubernatione Dei, vnicuique tot distribuentis dona, quot salutaria esse nouit, alteri plura, alteri pauciora, trahunt. Ephes. V, 15. 16. 1 Cor. XII, 4. Neque minus isti gradus a fidei semel a Deo acceptae gratiae usu proficiscuntur. Quod si homo bonum, quod a Deo iam accepit, bene adhibet, plurimum particeps redditur bonorum; sicuti e contrario, bonum a Deo acceptum spernens, etiam id, quod habet, rursus amittit. Denique etiam gradus ex diuersa fidei ratione oriuntur. Fides enim est medium, quo vires spirituales accipimus. Vbi igitur fidei infirmitas nobis est, tunc totus christianismus noster quoque est infirmus: si vero pleni sumus fide, spiritualibus viribus etiam abundamus.

§. XLIV.

Diuersos hos gradus in sacra scriptura sub symbolo diuersae aetatis naturalis, inter homines obtinentis, delineari, nihil inusitati est atque insoliti. Sicuti igitur in regno naturae inter homines pueri, iuuenes & viri inueniuntur: simili modo etiam spirituales dantur pueri, iuuenes & viri in regno gratiae. De qua distinctione potissimum fit mentio 1 Io. II, 12. 13. 14.

Sunt quidem nonnulli, persuasum sibi habentes, hunc locum 1 Io. II, 12. 13. 14. de naturalis aetatis diuersitate tantummodo

modo esse intelligendum. Iam quidem libenter quoque concedimus Ioannem ad naturalem aetatem respexisse; interim tamen hoc etiam est certum atque exploratum, Apostolo hoc in dicto imprimis de aetatibus, spiritali sensu sumtis, sermonem esse; quoniam Apostolus in eo est, ut notas ac characteres renatorum commemoret atque recenseat. cap. II, 29. cap. III, 9. cap. V, 1. 4.

§. XLV.

Quod ad primam harum aetatum, videlicet *puerilem*, attinet, ii in christianismo pueri audiunt, qui quidem vere ex Deo nati sunt, quibus vero multae adhuc adhaerent infirmitates, tam ratione cognitionis, quam praxeos veritatum diuinarum. Hanc aetatem homo ingreditur, simulac seruitium peccati missum facit & ad Deum vere conuertitur. Si autem cognitio & fides in illo homine augetur; tunc ad *iuuenilem* transit aetatem. De iuuenibus Ioannes tres notas characteristicas in medium protulit. *Primo*, fortes nominat illos. Quam fortitudinem Iesus, Seruator noster, illis tribuit, qui fide cum ipso coniuncti sunt, ideoque in ipso manent. Io. XV, 5. Fortes autem sunt in spiritu atque in interiore homine. Eph. III, 16. Fortes sunt in cognitione veritatum diuinarum. Corroborati sunt in fide. Rom. V, 2. Eph. III, 12. Ebr. IV, 16. cap. X, 22. Confirmati sunt in proposito, Iesum, Seruatorem suum, ad mortem usque sincero amore prosequendi, 1 Cor. XVI, 13, nec non in abnegatione rerum mundanarum. Galat. VI, 14. *Deinde* dicit Ioannes: manet verbum Dei in illis, h. e. vim & efficaciam verbi diuini experiuntur, & secundum illud suam vitae rationem instituunt. *Denique* Apostolus iuuenes spirituales tamquam vincentes malum, i. e. diabolum, describit. Quamdiu enim hac in vita degunt, illis luctandum atque pugnandum est cum diabolo; sed auxiliante Deo potentissimum illum hostem

stem vicerunt & quotidie adhuc vincunt. Ad viros spirituales quod attinet; illum, inquit Ioannes, qui ab initio est, ii cognoscunt. Cognitione pueri quidem etiam instructi sunt & iuuenes; sed viri spirituales maiori cognitionis Dei veritatumque diuinarum ornati sunt mensura. Magna illis est viarum Dei experientia. Multis se in hac vita circumdatos esse hostibus, bene cognitum habent; ideoque omnis securitas ab ipsis exulat. Cum Christo versantur quam coniunctissime. Multas quidem afflictiones hic patres spirituales perpeti oportet; interim tamen sub afflictionum onere sunt beati, de illisque adhuc gloriantur. Iac. I, 2. Rom. V, 3. Copiosius hanc triplicem aetatem renatorum spiritualem IOAN. PORSTIVS *in theol. regenit.* pertractauit.

§. XLVI.

Egimus hucusque de perfectione graduum in se. Ab ista autem probe adhuc est perfectio absoluta discernenda, quae in eo consistit, vt supra in medium prolata momenta essentialia, renatum constituentia, penitus & plenissime inter se consentiant. Vnde sequitur, omnem dissensionem in singulorum mutationibus exulare: ideoque omne peccatum, etiam originale, homini non amplius adhaerere. Iam vero de nullo mortalium, quamdiu hic vitam agit, dici potest, ipsum ab omni peccato immunem esse: quare perfectio absoluta in futuro seculo locum inueniet apud eos, qui vera fide vsque ad vltimum vitae terminum Christo adhaeserunt. Interim tamen vnicuique renatorum, quamdiu in mundo adhuc viuit, incumbit, vt in eo omni animi contentione elaboret, vt omni tempore maiores in christianismo faciat progressus; donec ex beneplacito Dei vita cum morte ipsi commutanda erit, vbi ad perfectionem illam absolutam adscendet.

Sunt quidem, quibus perfectio graduum ea est perfectio, quam nos absolutam diximus. Nunc quidem lubentissimo concedimus animo, hoc ita fieri posse; interim tamen hic ad discrimen illud respeximus, quod inter perfectionem graduum comparatiuam & perfectionem graduum absolutam intercedit.

§. XLVII.

Primum hucusque explicuimus diuisionis supra adlatæ membrum, quod perfectionem renatorum ratione spiritualis essentiae concernit. Ideoque nostrum erit, secundum quod restat membrum, quod maximi momenti & ponderis est, etiam delineare, ubi perfectio regenitorum ratione *actionum spiritualium* expendenda est. Doctrinam illam igitur de obseruatione praeceptorum Dei hic considerare debemus. Ut autem omnia iusto tradamus ordini; quatuor momenta erunt a nobis pertractanda. *Primo* subiectum obseruationis praeceptorum Dei rite erit constituendum. *Deinde* obiectum huius obseruationis erit determinandum. *Porro* modus & ratio huius obseruationis erit adducendus. *Tandem* necessitas quoque obseruationis praeceptorum Dei erit attingenda.

§. XLVIII.

In eo quum simus, ut I. *subiectum* obseruationis praeceptorum Dei commonstremus: ad duo potissimum momenta animus erit dirigendus. Primo negative de subiecto agemus. Deinde positive propius & scopo nostro convenientius subiectum verum & vnicum explanabimus.

§. XLIX.

Ad primum quod attinet, scilicet quodnam verum obseruationis praeceptorum Dei *subiectum non sit*; respondendum est: omnes *irregeneriti* a vere praecepta Dei seruantibus excluduntur. Id quod tam ex rei natura, quam ex sacris

eris litteris comprobari potest quam luculentissime. 1) Ex *notione irrogeniti* patet. Quis enim est irrogenitus? Irrogenitus in oppositione ad regenitum est spiritualiter mortuus. Per consequens vita ex Deo caret. Quodsi vero vita spiritualis ipsi deest, vires quoque spirituales, quas in regeneratione homo adipiscitur, deficiunt. Quum vero vires spirituales ab homine exulent, abest etiam viua ab illo homine cognitio. Ad cognitionem vero viuam non sufficit, hominem tantummodo historica atque litterali Dei eiusque voluntatis cognitione gaudere; sed assensus necessario requiritur. Assensus autem praesupponit, hominem illud, cui assensum suum praebet, tamquam aliquid boni sibi repraesentasse. At enim vero homo irrogenitus, licet voluntatem Dei historice cognoscat; attamen viua illius cognitione destitutus est. Intellectus enim ipsius non est illuminatus. Ergo etiam assensum suum verbo diuino, quo voluntas Dei litteris est consignata, non praebet. Hoc vero ita se habere, ex relatione intellectus ad voluntatem intelligitur. Simulac enim intellectus rem quamdam tamquam boni aliquid sibi repraesentat, voluntas statim etiam, ad id perficiendum, mouetur. Si igitur homo non renatus praeceptorum Dei obseruationem tamquam bonum consideraret Spiritus sancti illuminatione: statim etiam voluntas ipsius ad seruanda praecepta Dei incitaretur. Quoniam vero id ab irrogenitis non fit, satis superque etiam apparet, irrogenitos praecepta Dei non obseruare.

§. L.

Non solum vero haec res, quod nimirum irrogeniti praecepta Dei non seruent nec obseruare possint, a priori; sed potissimum etiam 2) *ex sacris paginis* comprobari potest. Primum nostrum argumentum ex sacris litteris petatum in eo consistit: *Quoniam a non renatis gratiosa Dei praesentia*

abest. Quicumque vero gratiosa Dei praesentia destituitur, ab eo etiam nihil quicquam procreatur boni. Etenim bonum operari gratiosa Dei praesentia absoluitur. Vbi vero nihil boni ab homine producit, praecepta Dei etiam ab illo non observantur nec observari possunt. Phil. II, 13. Ioan. XV, 5. Quibus in adductis duobus locis sermo quidem de renatis est; interim tamen a maiori ad minus concludere licet: Si renatus sine Deo nihil boni peragere valet, multo minus irrogenitus boni aliquid perficere potest.

§. LI.

Secundum argumentum, ex quo hanc *ἀδυναμίαν* observandorum praeceptorum Dei probatum exhibemus, ex Rom. VII, 14. depromitur. Vbi Paulus, *lex, inquit, spiritualis est, ego autem carnalis sum.* Apostolo lex hic nomine *spiritualis* venit has ob rationes, quas BALDVINVS in *comment. epist. ad Roman.* protulit: partim quia auctorem habet Spiritum sanctum; partim quia spiritualia habet mandata; partim quia non tantum externam requirit disciplinam, sed spiritum hominis, seu totum cor atque mentem; partim quia tanta eius perfectio, non nisi Spiritu Dei, intelligitur; partim quia spiritualia bona promittit obedientibus. Se vero Paulus nominat *carnalem*; quia multis infirmitatibus & suggestionibus carnis se fatebatur obnoxium. Quod si vero Paulus de semetipso adfirmet, se neutiquam praecepta Dei seu legem diuinam perfecte observare posse; multo minus irrogenitus, gratiae diuinae morose resistens, illud efficere poterit.

§. LII.

Referenda huc sunt tertio loco illa dicta, in quibus *corruptionis & peccati servitus describitur.* Io. VIII, 34. Rom. VI, 16. 17. 2 Petr. II, 19. Si autem homo irrogenitus peccatum facit, ideoque peccato servit, Deo nequaquam potest
perfi-

perficiendo bono seruire. Quicumque vero bono peragendo Deum non colit, ille etiam praecepta Dei non seruat. Ideoque irrogenitus praecepta Dei non obseruat nec obseruare potest.

§. LIII.

Quartum petitur argumentum ex Rom. VIII, 7. 8. *Per φρόνημα τῆς σαρκὸς* Apostolus intelligit omnem sapientiam & intellectum hominis naturalibus suis viribus relictis. De hac sapientia carnis pronuntiatur: *Inimicitia est in Deum.* Quodsi vero homo non renatus inimicitiam in Deum fouet, legem obseruare non potest. Legis enim obseruatio in eo consistit, vt Deum sincero animo non diligamus solum, verum etiam amemus. Porro de hac sapientia carnis adferitur: eam legi Dei non esse subiectam. Quae locutio eum inuoluit sensum, hominem in corrupto statu, in quo sine gratia Dei deprehenditur, legi diuinae morem non gerere. Vbi vero homo in corrupto suo statu legi obedientiam non praestat, praecepta Dei quoque non obseruat. Denique etiam ex hoc dicto *ἀδυναμία* obseruationis praeceptorum Dei exinde probatur, quoniam versu 8 additur: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* In carne esse Apostolo idem est, ac carnalibus desideriis indulgere, carnalia & mundana tantum sapere, spirituque Dei non gubernari. Quum autem vnusquisque non renatorum in carne sit, praecepta Dei non obseruant isti nec obseruare possunt: alias enim Deo placerent, & in statu gratiae essent. Id quod Paulus hoc loco negat.

§. LIV.

Ex adductis argumentis quilibet nunc facile perspicere poterit, nobisque concedet, nullum irrogenitorum ad seruantes Dei praecepta esse referendum. Solummodo igitur renatus obseruationis diuinorum praeceptorum *verum* est

subiectum. Id quod iterum primo *ex notione renati* probare possumus. Renatus enim est, qui vita spirituali pollet. Si autem renatus vita spirituali pollet, viribus etiam est instructus spiritualibus. Si viribus gaudet spiritualibus, illi etiam inest fides. Fide si renatus gaudet, cognitione viua etiam est exornatus. Si vero cognitio viua in illo deprehenditur, non historice tantum verbum Dei & voluntatem ipsius intelligit; verum etiam assensum suum illi praebet. Quod si vero verbo Dei & voluntati diuinae assentitur: voluntas ipsius etiam ad voluntatem Dei perficiendam incitatur. Renatus autem voluntatem Dei perficiens, praecepta Dei obseruat.

§. LV.

Ad probandam hancce rem, secundo loco *ad sacras literas* iam iam prouocamus. Et hic primo ad dictum, in sectione prima explicatum, animum conuertimus. *Natus*, inquit Apostolus, *ex Deo, peccatum non facit.* Quum vero natus ex Deo peccatum non faciat, sequitur exinde, vt bono det operam. Vbi autem bono studet, praecepta Dei seruat. Deus enim in lege mali omissionem bonique executionem postulat. Quid? quod in dicto ista etiam adhuc adiungitur: *non potest peccare.* Si vero non potest peccare, bonum exsequi necessario ipsum oportet. Et quum renatus bono studeat, praecepta Dei obseruat. Ideoque ex dicto nostro quam maxime patet, solos renatos praecepta Dei obseruare, atque obseruare posse.

§. LVI.

Secundum argumentum ex Ezechielis c. XXXVI, 26. 27. colligitur. *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & amouens cor lapideum e carne vestra, indam vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri,*
quo

quo faciam, ut in statutis meis ambuletis, & iura mea obseruetis; facientes ea. Hoc in dicto continetur, quatenus illorum esse debeat conditio, qui praeceptis Dei obedientiam praebere cupiunt. Nimirum 1) positivae, dabo vobis, inquit Propheta, cor novum, h. e. cor Deum timens eique obsecundans, quod ad discrimen veteris ac nobiscum nati, impij & inobedientis dicitur cordis: quia illud renatis singulari Dei misericordia donatur. Per spiritum novum intelligit novum hominem, seu vires spirituales, quae homini in regeneratione suggeruntur. Haec bona igitur requiruntur, quum homo praecepta Dei servare velit. Vbi vero homo bonorum istorum particeps redditur: ibi aliquid etiam est ab homine 2) remouendum, quod Spiritus per Prophetam cor lapideum nominat, h. e. induratum, quod nullis mandatis ac minis Dei mouetur aut terretur. Huic lapideo cordi cor carneum est oppositum, quod pro docili, sequaci, ad bonum flexibili & Deum timente ponitur: sicut caro molle quid est, & id, quod facile penetrari potest. Illud remouetur, hoc homini in regeneratione datur. Quicumque igitur cor novum & spiritum novum impetrauit, ille etiam praecepta Dei servat & servare potest. Iam vero renatus horum bonorum in regeneratione particeps factus est: ideoque praecepta Dei servat & servare potest.

§. LVII.

Tertium denique argumentum ex secunda epistola Petri c. I, 3. sqq. desumimus. Hoc dicto docemur, omnem sanctam vitam colere cupientem, vires spirituales ad hoc perficiendum a Deo accepisse. Nunc autem nullus alius quam renatus viribus gaudet spiritualibus; in regeneratione enim homini vires illae spirituales suppeditantur: ergo irreginitus nequitiam sanctam atque Deo placentem gerere potest

potest vitam, h. e. praecepta Dei seruare non potest; sed renati solummodo praeceptis Dei obedientiam praestare valent.

§. LVIII.

Progredimur iam II. ad secundum momentum, quod in doctrina de obseruatione praeceptorum Dei nobis pertractandum erit. Vbi in *obiectum*, seu praecepta a renatis obseruanda, inquirendum est. Quod ad praecepta ista atinet, probe notandum est, pandectas sacras & de praeceptis Dei scil. trinunius generatim, & de praeceptis Christi speciatim loqui. De vtroque paucula quaedam in praesenti ex instituto nostro adlaturi sumus.

§. LIX.

Quod igitur *praecepta Dei* concernit, illorum in sacris litteris commemoratorum magna quidem multitudo est; interim tamen ad duo haec genera commode reduci possunt. Nimirum praeceptum datur euangelicum, & dantur proprie sic dicta praecepta, siue legalia. Praeceptum euangelicum absoluitur fide in Christum. Praecepta legalia seu proprie sic dicta continet decalogus. Quae praecepta legalia omnia ex ipsa Christi explicatione Matth. XXII, 37-40. ad haec duo, nimirum amorem Dei & proximi, sese referunt. Si enim homo verum amorem erga Deum colit, praecepta tabulae primae obseruat, & quum amore sincero proximum prosequitur, praeceptis tabulae secundae praestabit obedientiam. Huius vtriusque generis praeceptorum sacra scriptura saepissime mentionem facit. 1 Io. III, 23. Gal. V, 6. 1 Cor. XIII, 13. Ephes. I, 15. c. III, 17. 18. 1 Tim. I, 14.

Praecepta haec, tam euangelicum quam legalia, ab omnibus renatis sunt obseruanda, & quoque obseruantur, eo nimirum modo, vti postea indicabimus. Interim tamen permagnum
adhuc

adhuc ratione finis inter haec praecepta intercedit discrimen. Etenim fides in Christum ad consequendam iustitiam illius & salutem est nobis data. Io. VI, 40. Rom. IV, 16. Praeceptorum vero legalium nullus alius est finis, quam ut specimina fidei nostrae in Christum & grati animi tam erga Deum, quam Christum edamus. Iac. II, 18. Matth. V, 16.

§. LX.

Ad *praecepta Christi*, quae a renatis obseruanda sunt, quod attinet, sunt quidem eadem cum praeceptis Dei generatim, videlicet fides atque amor Dei & proximi, quae sequentibus in locis nominantur: Io. XIV, 15. 21. c. XV, 10. 14. Nostrum vero erit, rationes, cur Christi praeceptorum nomine veniant, indagare. 1) Christi praecepta dicuntur, quoniam Christus ista praecepta edidit. Non solum enim in diebus carnis suae tum fidem commendauit & praecepit, Ioh. XIV, 1, tum amorem Dei & alterius praescripsit, Matth. XXII, 37-39. coll. Luc. X, 28: sed etiam potissimum auctor legis moralis est. 2) Quoniam desiderat, ut praecepta haecce pro suis habeantur & a quolibet homine obseruentur.

D. IO. GERHARDVS, Theologus quondam celeberrimus, in *Harmonia euangelistarum*, c. CLXXVI. in pandectis, inquit, euangelicis inueniuntur tum affirmatiua tum negatiua Christi praecepta. Ad priorem classem pertinent praecepta poenitentiae, Matth. IV, 17. fidei, Io. VI, 29. c. XIV, 1. fraternae dilectionis, Io. XIII, 34. cap. XV, 12. humilitatis & mansuetudinis, Matth. XI, 28. patientiae, Luc. XXI, 19. vigilantiae, Luc. XII, 35. orationis indefessae. Matth. XXVI, 41. Luc. XVIII, 1. &c. Ad posteriorem classem pertinent praecepta de cauenda sollicitudine victus, Matth. VI, 25. auaritia, v. 19. Luc. XII, 15. hypocrisi, Matth. VI, 1. crapula & ebrietate, Luc. XXI, 34. scandalis. Matth. XVIII, 7. &c. Forte nunc quis cogitaret, hanc diuisionem praeceptorum Christi nostrae allatae repugnare distinctioni; quoniam praecepta Christi ad

fidem in ipsum, atque amorem Dei & proximi reuocauimus. At enim vero *Gerhardiana* diuifio neutiquam nostrae repugnat; sed cum nostra plane consistere potest. Etenim reliqua a b. GERHARDO adducta praecepta ad haec a nobis prolata reduci possunt praecepta. Ex istis enim emanant tamquam riuuli e fluuio.

Io. XIII, 34. Christus Seruator noster amorem mutuum vocat praeceptum nouum. *Praeceptum nouum*, inquit, *do vobis, vt ametis inuicem*. De hoc dicto duo potissimum sunt notanda. Primo loco breuibus inquiramus: quaenam horum verborum non sit sententia. Haec nimirum verba non ita sunt sumenda, ac si hoc praeceptum, quod Christus discipulis suis & cum iis omnibus hominibus dedit, in veteri testamento notum nondum fuisset. Hac enim ratione hoc dictum verbis epistolae primae Io. c. II, 7. plane contradiceret, item 2 Io. v. 5. Interim tamen fuerunt, qui his verbis hunc affinxerunt sensum, Christum absolute & simpliciter nouum dedisse praeceptum; vti Pontificii, Sociniani. Ex quibus deinde colligunt, Christum nouum fuisse legislatorem. Multo magis, secundo loco, has ob causas praeceptum hoc *nouum* nuncupat. 1) Quia *καινός* in sacris litteris interdum idem denotat, ac *ετέρος*. Exod. I, 8. Matth. XXVI, 29. Marc. XVI, 17. Act. II, 4. Et hic significatus etiam hoc in dicto secundum contextum locum habere potest. Quum enim Christus in superioribus ad fugiendam ambitionem & sectandam humilitatem adhortatus fuisset, dicit: praeceptum *nouum*, i. e. *aliud* do. 2) Quia Christus hoc praeceptum non a corruptellis Pharisaeis solum purgauit; sed etiam nouo ac singulari suo exemplo commendauit. 3) Porro, quia Moses tantum praecipit, nec subministrat vires praestandi: Christus autem iuber & iuuat. 4) Neque minus quia Moses rigore maximo perfectam obedientiam exigit, Christus rigorem e contrario temperat & imperfectionem tegit. 5) Denique quia homini nouo proponitur, qui per Spiritus sancti gratiam in noua vita ambulat.

§. LXI.

In eo hucusque elaborauimus, vt tam subiectum obseruationis praeceptorum Dei, quam obiectum determinaue-
rimus. Iam vero nobis incumbit, vt III. distinctius *modum*
& *formam* obseruationis praeceptorum Dei indicemus. Et
enim non sufficit, nos dicere, renatos posse praecepta Dei
obseruare; sed potissimum etiam est determinandum, quo
sensu renati possint seruare praecepta Dei.

§. LXII.

Priusquam autem ad hanc ipsam nos accingamus tra-
ctationem, de locutione, ἐντολὰς τηρεῖν, *seruare praecepta Dei*,
aliquid erit annotandum. Τηρεῖν primo significat, sollicite
aliquid custodire ac seruare, ne vel amittatur vel ab aliis eri-
piatur. Deinde etiam notat seruare, vt quando conditio-
nes foederis aliquis dicitur τηρεῖν. Interdum alia adhuc vox
huic adiungitur, nimirum, ποιεῖν. Matth. XXIII, 3. Vide-
mus itaque, homini in eo non acquiescendum esse, vt prae-
cepta Dei tantummodo audiat ac memoria teneat; sed poti-
us praecepta Dei seruanda esse, vitamque illis conuenientem
instituendam; licet antea praecepta Dei necessario a nobis
audienda & memoria capienda sint. Terminus complexus,
τηρεῖν τὰς ἐντολὰς, tria potissimum complectitur. Primo fi-
dem cordis, qua verbum Christi magni aestimamus, adsen-
sum illi adhibemus & in cordis penetrati recondimus. Ta-
lis fides est optimus verbi diuini custos: quia non sufficit
memoria id tenere; sed oportet etiam nos fide illud asser-
uare. Luc. VIII, 15. Deinde confessionem oris, ne persecu-
tionibus & aduersis nos patiamur a verbo auelli. Denique
exsecutionem operis, vt verbo & voluntati diuinae nostram
voluntatem & nostra opera conformemus. Deut. VI, 6. 7. 17. 18.

In sacris litteris multae adhuc deprehenduntur locutiones,

nihil aliud denotantes, quam formula loquendi, seruare praecepta Dei. Ex quibus autem multis de vnica tantummodo, quae est, *legem implere*, in praesenti aliquid differemus. Terminus *implere* alias est metaphoricus, & a theologis pro perficere vsurpatur, desumpta metaphora a vase vacuo, quod impleri oportet ad omnem rem perficiendam. Quae metaphora etiam hic locum inuenit. Ad totam phrasin quod attinet, legem implere; significat illa hic nihil aliud, quam legi obedientiam praestare, seu legi satisfacere, obseruare legem. Hunc vero sensum locutione ista posse combinari, & necessario combinandum esse, ex sequentibus scripturae sacrae locis patet: Rom. XIII, 8. 10. Gal. VI, 2. coll. Rom. VIII, 4. Ideoque haec locutio, implere legem, loco illius, obseruare praecepta Dei, iure meritoque vsurpari potest. Sunt quidem nonnulli, persuasum sibi habentes, permagnum intercedere discrimen inter praecepta obseruare, & inter praecepta seu legem implere: Seruare quidem renatos posse praecepta Dei, non vero implere; tunc enim requireretur, vt ab omni liberi essent peccatorum labe. Nunc quidem lubenti concedimus & largimur animo, melius esse, a frequenti huius locutionis vsu abstinere; partim quoniam sacrae paginae eam raro adhibuerunt; partim quoniam ab imperitis perfacile alieno falsoque accipi potest sensu. Interim tamen omnem huius locutionis vsu damnare nobis non licet, quoniam in scriptura ipsa fundatus est.

§. LXIII.

Ad ipsam *pertractionem formae & modi*, praecepta Dei seruandi, iam iam deueniamus. De hac vero forma obseruationis praeceptorum Dei ita agemus, vt primo veram nostrae ecclesiae sententiam explicaturi simus; deinde etiam sententiam Pontificiorum de hacce doctrina allaturi. Quod nostram concernit sententiam, iure meritoque contendere atque confirmare possumus, natos ex Deo, scilicet quatenus & quamdiu ex Deo nati sunt, praecepta Dei vere obseruare, &

& custodire posse. Interim tamen id adhuc determinandum erit, quo sensu renati praecepta Dei seruare possint, & vtrum sensu legali, an euangelico praecepta Dei obseruent?

§. LXIV.

Ad prius quod attinet, vtrum regeniti praecepta Dei *sensu legali* obseruare illisque obedientiam praestare possint: antea cognoscere & intelligere nos oportet, quid hoc sibi velit, praecepta Dei sensu legali obseruare? Sensu legali is obseruat praecepta Dei, qui illis secundum rigorem legis obedientiam praestat. Rigor vero legalis in eo consistit, vt lex perfectissimam, omnibusque numeris absolutam a nobis postulet obedientiam. Qui vero talem legi praestare cupit obedientiam, illum perpetuo intrinsece & extrinsece bonis operibus studere oportet, ita, vt ne minimum quidem cogitatione, siue voluntaria, siue inuoluntaria a lege aberret. Huiusmodi vero obedientiam legi praestare, homo in praesenti suo statu non valet. Si enim homo hac in vita praeceptis diuinis eiusmodi praestare posset obedientiam, tunc dicendum nobis esset, renatos hic iam iam ad perfectionem graduum absolutam ascendere. Absoluitur enim tunc haec perfectio, quum homo summum illum obedientiae gradum, quem lex requirit, integre praestat.

In statu integritatis homo perfectissime legem implere poterat; quoniam sufficientibus a Deo tum instructus erat viribus, quas per lapsum amisit. Neque minus etiam in Christo haec perfectio fuit, qui integram ac numeris & gradibus omnibus absolutam obedientiam legi praestitit. Homines vero, vti status eorum praesens comparatus est, nequaquam legi talem praebere valent obedientiam, quam antea indicauimus. Ideoque perfectione graduum absoluta in hac vita nequaquam exornati sunt, nisi tantum imputatione, quatenus nimirum perfecta ac omnibus numeris absoluta Christi obedientia per

fidem ipsis imputatur. In statu quidem glorificationis beati huiusmodi obedientiam voluntati diuinae praebeant: tunc enim omne peccatum ab ipsis exulabit.

§. LXV.

Neminem vero hominum, quisquis etiam sit, quamdiu in hoc terrarum orbe degit, legi diuinae consummatam & omnibus numeris absolutam praestare posse obedientiam, nobis in praesenti erit comprobandum. i) Primo ad praeceptum legis ipsum prouoco, quod in compendio Deut. VI, 5. nobis exhibetur, & ita se habet: „Diliges Iehouam, Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex toto animo tuo, „& ex omnibus viribus tuis.„ In nouo testamento hoc dictum etiam allegatur, sc. Matth. XXII, 37. Marc. XII, 30. Luc. X, 27. Dictum ipsum si paulo propius adspiciamus, docet & iubet, Deum non superficialiter seu imperfecte; sed summo & perfectissimo amoris gradu, nimirum ex *corde*, non dimidio, sed *toto*, esse diligendum, ne diuidamus illud, adhaerentes partim Deo, partim creaturis; sed ut in amore Deo nihil praeferamus, nec adaequemus. Ex tota quoque anima Deus colendus est, ita, ut quae Deo grata & accepta esse nouimus, maximo & ardentissimo praestemus studio, & quae ipsi vel aduersa, vel ingrata scimus, summa ope fugiamus atque exsecremur. Vult deinde summum Numen ex tota mente amari, ut omnes nimirum animi sensus ad ea, quae supra nos sunt, dirigamus, eaque subinde perpendamus, quae ad Dei venerationem summam nos incitare possint. Denique etiam ex omnibus viribus Deo obedire iubemur, ita, ut toti ipsi tantum adhaerentes, omnes animae virtutes, omniaque corporis membra ad Dei amorem & diuinorum mandatorum obseruationem conformemus. Ecquis autem est, qui Deum post lapsum hoc summo amoris gradu, si a
Chri-

Christo discefferimus, profectus sit? quum renati peccatorum minime expertes sint, 1 Io. I, 8, purgare illos oporteat semetipsos ab omni & corporis & animi labe, sanctimonia perfungentes per totum vitae cursum cum Dei metu, 2 Cor. VII, 1; carnem quoque & in se habeant & sentiant, cuius arbitrio licet non viuant, cuius tamen actiones spiritu perimere debeant. Rom. VIII, 12. 13. Patet ergo ex ipsa legis natura lapsorumque conditione, nullum hominem sensu legali praecepta Dei obseruare posse.

§. LXVI.

2) Alium locum, qui impossibilitatem perfectae obseruationis praeceptorum Dei defendit, inuenimus Act. XV, 10, vbi Petrus ita loquitur: *Quid tentatis Deum, imponere iugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus?* Hisce verbis erga quosdam Phariseos ad Christum conuersos Apostolus usus est in concilio Hierosolymitano. Isti enim ex Phariseorum secta persuasum sibi habebant, nullum hominem vere iustificari, & per consequens etiam salutis aeternae participem fieri posse, nisi circumcideretur. Cui Apostolus Petrus vers. 10. sese opponit. Hic vero ante omnia inquirendum est, de quanam lege in hoc dicto sermo sit? Verum quidem est, legem ceremonialem hic in censum venire; interim tamen ad legem moralem potissimum respicitur. Rem vero hancce ita se habere, patet ex sequentibus rationibus. Prima ratio desumitur a commemoratione status controuersiae, qui vers. 5. tali modo proponitur: „Surrexerunt quidam de secta Phariseorum, qui crediderunt, dicentes, quod oporteat circumcidi & obseruare legem Moysis. „ Vbi cum circumcisione simul vniuersa lex Moysis coniungitur. Secunda ratio petitur a grauitate iugi. Lex enim, de qua sermo est, huiusmodi iugum

iugum nuncupatur, quod neque Apostoli, neque patres ipsorum ferre potuerint. Quis autem est, qui contendat atque affirmet, legem ceremonialem huius conditionis fuisse, ut pii illam seruare non potuissent? Ideoque necessario h. l. lex moralis est intelligenda. Excludenda quidem lex ceremonialis hic neutiquam est; interim tamen potissimum lex moralis in censum venit, quae iure meritoque iugum importabile appellari potest, quoniam a nullo renato perfecte potest impleri. Et posito, sed non concesso, hoc in dicto de lege ceremoniali sermonem esse, quae iugi importabilis nomine veniret: exinde a minori ad maius concludere possumus: Quum lex ceremonialis a renato impleri non potest, multo minus lex moralis ab illo perfecte implebitur. Longe enim facilius est, ritus externos, quam legem moralem seruare. Quodsi vero Petrus legem moralem iugum importabile nuncupat, nihil aliud hac denominatione indicare vult, quam quod nec patres veteris testamenti legem moralem ita implere potuissent, nec fideles noui testamenti ita seruare possint, ut per impletionem illam perfectissimam iustificationem & vitam aeternam adipiscantur. conf. Gal. III, II. 12. cap. V, 3.

§. LXVII.

3) Tertius denique locus, quem ad probandam *αδυναμiam* perfecte seruandi praecepta Dei allegare volumus, legitur Rom. VII, 14: „Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. „ Cur lex *spiritualis* audiat, in superioribus iam iam indicauimus. Quaeritur autem, quo respectu Paulus semetipsum & sub persona sua omnes renatos vocare possit *carnales*. Id fieri potest primo, ratione peccati originalis, a cuius sensu nondum plene in hac vita homo est liberatus. Deinde ratione peccatorum actualium, non

non quidem regnantium; sed ratione prauarum concupiscentiarum, quas ipsas, licet secundum legem non probet, sed in se ipso reprehendat, nihilominus tamen sentire cogitur. His praeliminariter quasi annotatis, iam probationem ipsam ex hoc dicto eruamus. Nimirum quum lex spiritualis sit, sequitur etiam exinde, legem mere spiritualia postulare opera. Quum vero homo, etiam renatus, sit carnalis, sequitur etiam, mere spiritualia opera a renato tamquam adhuc carnali non produci; sed adhuc quoque carnalia. Canon enim ille notissimus hic valet: Qualis causa, talis effectus. Renatus tamquam causa adhuc carnalis est, i. e. carnis actiones in se sentit. Ideo effectus non alius esse potest, quam malus, seu peccato contaminatus. Quare argumentari nobis nunc licet: Quicumque adhuc opera carnalia operatur, ille non perfecte obseruat praecepta Dei. Nunc vero renati qua tales opera carnalia quoque operantur. Maioris veritas exinde elucet, quoniam lex, quae est spiritualis, mere spiritualia opera postulat, ita vt omnia carnalia ab ea plane absint opera. Ideoque qui vnā tantum malam actionem operatur, licet hoc contra voluntatem ipsius fiat, ille statim totam legem transgreditur. Et per consequens nequiquam legem perfecte implet. Minoris veritas exinde comprobatur, quoniam renati adhuc sunt carnales, h. e. peccati labe polluti. Ergo etiam mere spiritualia opera ab illis proferri non possunt. Ideoque etiam conclusio valet: Ergo renati praecepta Dei non perfecte obseruant. Confer. 1 Cor. III, 1.

§. LXVIII.

Regenitos praecepta Dei sensu legali obseruare non posse, exinde 4) etiam probari potest, quoniam Christi obedientia, legi diuinae perfectissimo modo praestita, omnibus

renatis imputatur atque imputari debet, si coram Deo iustitiam nancisci velint. Quum autem omnibus renatis obedientia Christi actiua imputetur, sequitur etiam, renatos legi diuinae neutiquam per se satisfacere posse, ita, vt per illam satisfactionem iustitiae coram Deo participes reddantur. Exinde igitur quoque res est certa atque explorata, neminem renatorum praecepta Dei obseruare posse quam perfectissime.

§. LXIX.

Perspeximus hucusque, quo sensu renati praecepta Dei obseruare non possint, considerandum nunc venit, quo sensu renati possint praecepta Dei seruare? Renati praecepta Dei obseruare possunt *sensu euangelico*. Obseruatio vero praeceptorum Dei euangelica in eo consistit, vt renatus & iustificatus praeceptis Dei secundum vires, quas in regeneratione & ex fide in Christum impetrauit, quaeque in renouatione augentur, obedientiam praestet haud fucatam, Deo seruiat spiritu, in luce versetur, vt Deus in luce est, veterem hominem deponat, qui fallacibus perit cupiditatibus, mentis suae spiritu renouetur, nouum hominem induat, conditum diuinitus, cum iustitia veraque pietate, corroboretur per Dei Spiritum, animus eius inculpata sanctitate confirmetur in Dei conspectu, & ad scopum praefixum omni ardentissimoque studio contendat, ad palmam, ad quam superne vocatus est diuinitus per Christum Iesum. Phil III, 14. Quamdiu ergo renatus in hac vita degit, incrementum bonorum ex Christo capit progressusque in dies facit in vera sanctimonia: attamen remanet in ipso peccatum, quod bona opera contaminat, studium proficiendi impedit, ad certamen ipsum prouocat, & maximopere impellit, vt in Christi iustitia ipsi imputata requiem & salutem suam omnem vnice quaerat

quaerat atque inueniat. Sequitur exinde, obseruationem praeceptorum diuinorum in hac vita non omnibus numeris esse absolutam. Quoniam enim credentes eum gradum renouationis hic ascendere nequeunt, vt ab omnibus maculis essent liberati & immunes: ideo praeceptis diuinis perfectissimo modo satisfacere non valent. Quicumque enim praecepta Dei perfectissima implere velit ratione, ab eo omnia exulare debent peccata, etiam originale. Credentibus vero, quamdiu adhuc vitam degunt, peccata adhaerent; licet peccata mortalia non perpetrent.

Haec obseruatio euangelica nuncupatur quoque perfectio partium ratione actionum spiritualium renatorum. Quam alias b. GERHARDVS ita definit: *Perfectio partium est sincera renatorum secundum totam legem obedientia, in hac vita inchoata, in aeterna tandem vita consummanda.* Siue est *serium ac sincerum studium, obediendi Deo secundum omnia eius praecepta, etsi aliquid desit respectu graduum.* Dicitur autem haec obedientia, quae etiam verba b. GERHARDI sunt, *perfecta*: 1) ratione *omnium mandatorum*; siquidem omnibus & singulis Dei mandatis obedire student renati, quamuis obedientia sit inchoata, Pl. CXIX, 6: 2) ratione *sinceritatis*, qua vero & non simulato affectu, serio & non hypocritico studio, renati Deo obediunt & prauis motibus resistunt.

§. LXX.

Ad *probandum* adsertum nostrum accessum iam iam faciamus, quod nimirum regeniti praecepta diuina vere quidem obseruent, non vero perfectissime. Probamus autem hanc rem *primo* ex re ipsa. Renati vires spirituales nacti, praecipue fide in Christum instructi sunt. Fides vero non est neque esse potest vera & saluifica, nisi per amorem erga Deum & proximum sese exferat. Si vero renati Deum sincero animo amant, sequitur etiam, praecepta Dei a renatis

obseruari. Io. XIV, 21. Quum autem renati peccato adhuc sint maculati; obseruatio eorum est imperfecta; seu tantummodo eo sensu est perfecta, vti supra indicauimus, nimirum imputatiue & inchoatiue.

§. LXXI.

Deinde hanc rem quoque probatam dant sacrae litterae. Et hic statim circa dictum nostrum, in prima sectione explicatum, subsistemus. Ioannes in eo dicit, natos ex Deo peccatum non facere, quid? quod peccare non posse. Quodsi vero nati ex Deo peccata non admittunt, nec admittere possunt, necessario sequitur, eos bonis studere operibus. Quicumque vero peccata detestatur, & e contrario bono operam dat, ille omnino praecepta Dei obseruat. Ideoque nati ex Deo praecepta Dei implent. Quoniam autem renati ab omni peccato nondum in regno gratiae sunt liberati; sed illis etiam adhuc peccata, tam originale, quam actualia, scilicet infirmitatis & ignorantiae, tribuere nos oportet, vti in praecedentibus demonstrauius; exinde concludendum est, renatos quidem praecepta Dei inchoate, imperfecte & sensu euangelico obseruare, neutiquam vero consummate & sensu legali.

§. LXXII.

Denique hic adhuc exempla eorum, quibus Spiritus sanctus ipse testimonium obseruationis praeceptorum Dei dedit, allegare placet. Ex vet. Testam. agmen ducet *Henoch*. Genes. V, 22. 24. coll. Ebr. XI, 5. Hunc sequitur *Noach*. Genes. VI, 9. coll. Ebr. XI, 7. Post eum locus est *Abrahamo*. Genes. XXVI, 5. coll. Ebr. XI, 8. 9. 10. 17-19. Huic adiungitur *Moses*. Num. XII, 7. coll. Ebr. XI, 23-28. *Iobi* exemplum quoque silentio non est praetereundum. Iob. I, 1. Praeprimis huc etiam pertinet *Dauidis* exemplum. 1 Reg. XIV,

XIV, 18. coll. cap. XV, 5. Neque minus *Hiskiae* mentio est iniicienda. 2 Reg. XVIII, 6. *Iofias* tandem agmen claudit. 2 Reg. XXIII, 25. Ex nouo testamento potissimum notatu dignum est exemplum *Zachariae* & *Elisabethae*. Luc. I, 6. Item exemplum *Simeonis* atque *Hannae*. Luc. II, 25. seqq. Omnibus istis personis, tam ex vet. quam nou. testamento allatis, Spiritus sanctus testimonium hoc impertit, ipsos praeceptis Dei satisfecisse. At enim vero hos sanctos praeceptis diuinis consummatam atque omnibus numeris absolutam praestitisse obedientiam, contendere atque confirmare neququam possumus; quoniam neminem a peccatis immunem indicare possumus? Multo magis de plurimis eorum in sacris litteris, se contra Deum peccasse, diserte legimus. Res itaque est extra omnem dubitationem posita, renatos, qua tales, vere obseruare, atque seruare posse praecepta diuina; sed tantummodo inchoate, imperfecte, & sensu euangelico.

Pertractauimus huc vsque formam obseruationis praeceptorum *thetice*, nunc *antithetice* de forma & modo obseruandi praecepta Dei paucula quaedam in medium proferre animus est. Sunt quidem multi, quibuscum ratione huius doctrinae dissentimus, at enim vero in praesenti potissimum nobis res cum *Pontificiis* erit.

§. LXIII.

In pertractanda *Pontificiorum* sententia, quam de obseruatione praeceptorum diuinorum fouent, ad duo momenta imprimis animus aduertendus erit. 1) Sententia ipsa *Pontificiorum* est adducenda. 2) Argumenta ipsorum, quibus sententiam suam confirmare atque stabilire autumant, perlustranda sunt atque consideranda. Ad primum quod attinet, in *sententiam Pontificiorum*, quam ratione obserua-

tionis praeceptorum diuinorum habent, inquirendum erit. Nimirum Pontificii persuasum sibi habent, vere renatos bonis suis operibus perfectam obedientiam, quam lex requirit, in hac vita praestare posse. Nostra e contrario mens de hac doctrina sequens erat: Regeniti praecepta Dei quidem obseruare possunt, neutiquam vero secundum rigorem legis, sed inchoate, imperfecte. Ideoque Pontificii in hac doctrina plenum a nobis diuortium faciunt.

Non solum affirmant Pontificii, legis impletionem possibilem, sed adeo etiam contendunt, iusto hac in vita facilem esse, vti ex eorum scriptis prolixè euincere possemus, nisi breuitati nobis studendum esset. Iam vero pergamus, eorum argumenta expendere atque dissoluere.

§. LXXIV.

In soluendis atque diluendis praecipuis Pontificiorum argumentis quum occupati simus, ad duo potissimum genera argumentorum respiciendum nobis erit. Primum genus dictis, ex *sacris litteris* petitis, absoluitur. Et deinde argumenta ex *ratione* desumpta efficiunt secundum genus. Dicta vero, quibus pontificii sententiam suam stabilire existimant, in varias redigi possunt classes. Ad primam igitur quod attinet classem, ea eiusmodi dicta complectitur, in quibus testimonium perhibetur, praecepta Dei facilia esse. Quo doctores Romanenses duo referunt dicta.

§. LXXV.

Primum horum inuenimus Matth. XI, 30, vbi Christus, *iugum*, inquit, *meum suaue est & onus meum leue*. Quo in loco aduersarii aliquid inuenisse putant, quo sententiam suam corroborare possent; sed frustra. Persuasum nempe sibi habent Pontificii, iugum, cuius Christus hoc in dicto mentionem facit, quodque leue & suaue nuncupat, de lege
mora

morali esse intelligendum; vt ideo mens fit: lex moralis est iugum suaue & onus leue, cui a renatis perfectissime satisfieri possit. Verum enim vero quum iugum hocce, de quo Christus hic loquitur, esset de lege morali explicandum, tunc locus iste dicto Act. XV, 10. contradiceret, vbi lex moralis dicitur iugum, quod nec Apostoli nec patres portare potuerunt. Nunc vero iure praesupponimus, in sacro codice nullas veras occurrere contradictiones. Ergo etiam hic contradictio locum inuenire nequit. Verba enim Christi plane de lege morali explicari non possunt. Quid igitur Christi verba proprie sibi velint, a nobis iam inquirendum erit. Alii verba haec de doctrina Christi explicant, alii contra de iugo crucis, quod christiano homini secundum voluntatem diuinam imponitur. Quae posterior explicatio simplicissima videtur. Nihil enim sacris litteris visitius est, quam quod cruci & castigationi seueriori nomen *iugi* imponatur. Hanc explicationem ad hoc dictum potissimum quadrare, ex his pater. Christus in antecedentibus dixerat: venite ad me, & ego refocillabo vos. Ne igitur quis in cogitationes voluptatis carnalis incideret, Christus statim annectit: tollite iugum meum super vos. Quam explicationem optimus Seruator ipse nobis suppeditat, quando, qui vult, inquit, Matth. XVI, 24. me sequi, tollat crucem suam. Vt autem eo maiori patientia crucem feramus, addit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Crux piorum ita nominatur: 1) ob comparisonem ad infinitam illam molem irae Dei & damnationis, quam Christus a nobis in semetipsum deriuauit: 2) ob auxilium diuinum; Deus enim sua gratia & consolatione ita succurrit, vt non modo iugum illud crucis portare ac superare valeamus; sed patienter etiam feramus: 3) ob spem & retributionem aeternam;

nam; etenim leue est crucis pondus, si ad sempiternam gloriae fruitionem conferatur. 2 Cor. IV, 17. Rom. VIII, 18. Quilibet igitur videbit, hoc dictum neutiquam Pontificiorum sententiae fauere.

§. LXXVI.

Secundum ad hanc classem pertinentem locum legimus 1 Ioan. V, 3, ubi Apostolus dicit: *Mandata Dei graua non sunt.* Ideoque Pontificii concludunt: Si mandata Dei graua non sunt, a renatis omnino perfectissime obseruari possunt. At enim vero ad hoc probe hic attendendum est, quo nimirum respectu mandata Dei graua non sint. Graua scilicet renatis non sunt mandata Dei 1) imputatiue, quia perfectissima obedientia, quam Christus nostri loco legi praestitit, renatis per fidem ad iustitiam imputatur. 2) Inchoatiue, quia enim Spiritus sanctus in fidelibus inhabitat, ab eoque quotidie magis magisque nouis instruuntur viribus, his ornati, voluntatem Dei exsequi valent ac libenter efficiunt; licet tantummodo inchoate. 3) Ratione peccati non imputati. Renatis enim peccata venialia non ad damnationem, vt legis transgressoribus, imputantur; sed merito Christi teguntur. Triplici hoc respectu, mandata Dei graua non esse, dici potest. Perspicimus nunc, mandata Dei in se non esse leuia; sed hoc certis quibusdam tantum respectibus valere. Et per consequens Pontificii hoc dictum in vsum suum, vt alias putant, conuertere nequeunt.

§. LXXVII.

Argumentum *secundum* BELLARMINVS ex illis desumit testimoniis, quae docent, mandata seruari ab his, qui diligunt Deum & proximum. Huc referuntur loca Ioan. XIV, 23. Rom. XIII, 8. Gal. V, 14. Ideo Pontificii concludunt: Qui Deum & proximum amat, ille perfecte legem implet.

implet. Nunc vero renati debent ac possunt diligere Deum & proximum: ergo perfecte legem implent. Ad hoc argumentum sequentem in modum respondendum erit. Maiorem propositionem in hoc argumento non simpliciter concedere possumus, nisi ita limitetur: Quicumque Deum & proximum secundum summam ac debitam legis perfectionem diligit, is perfecte legem implet. Etenim qualiscunque amor legis rigori non facit satis, sed ille tantum, qui proficiscitur ex toto corde, tota anima, omnibusque viribus, qui nulla laborat imperfectione neque prava aliqua concupiscentia. Vbi huiusmodi dilectio non reperitur, ibi perfecta legis impletio non efficitur. Praesupposita hac restrictione, ad minorem iam respondere possumus: Regeniti Deum & proximum quidem vere amant, sed non perfecte; quia amor illorum prava adhuc concupiscentia laborat. Ideoque conclusio nequaquam consistere potest, regenitos perfecte legem observare.

§. LXXVIII.

Tertia denique argumentorum ex sacra scriptura petitorum classis complectitur exempla eorum, qui secundum Pontificiorum opinionem praeceptis diuinis consummatam praestiterunt obedientiam. 1) Exemplum *Davidis* adducitur. Cui Deus ipse 2 Reg. XIV, 8. hoc testimonium perhibet: „Non fuit, sicut servus meus David, qui custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, sciens, quod placitum esset in conspectu meo. „ Hic locus sententiae aduersariorum favere videtur; sed tantum videtur, vere autem non fauet. Quod enim in isto dicto de consummata ac omnibus numeris absoluta praeceptorum Dei observatione sermo non sit, patet exinde, quoniam tunc David ab

H

omni-

omnibus peccatis immunis fuisse deberet. Hoc vero non ita se habere, multiplices Dauidis lapsus docent. Praeterea Dauid ipse in Psalmis peccata sua tam manifesta quam occulta fatetur, deplorat, eorumque remissionem rogat. Ps. XIX, 13. Ps. CIII, 2. Ps. CXLIII, 2. Ps. XXXII, 6. Ex quibus itaque manifestum est, Dauidem legi diuinae neutiquam perfecte satisfecisse. Ad phrasin illam quod attinet: custodiuit mandata mea, & secutus est me in toto corde, de obedientia Dauidis sincera sumenda illa est. Dauid praeceptis diuinis obedientiam quidem veram ac sinceram praestitit, non vero perfectam, quam lex diuina requirit. 2) Exemplum regis *Iosiae* nobis obiicitur. 2 Reg. XXIII, 25: „Si „milis non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum „omni corde suo, in tota anima sua, & in vniuersa virtute „sua. „ Circa hunc locum erit euincendum, quemnam habeat sensum haec locutio: reuerti ad Dominum omni corde, in tota anima & in vniuersa virtute sua. Ex sententia Pontificiorum idem innuit, ac legem implere perfectissimo modo. Exinde autem sequeretur, neque Dauidem legi satisfecisse, quod tamen iidem modo contenderunt; quia, vti ex contextu habetur, ante Iosiam non fuit rex similis, qui reuerteretur in toto corde, i. e. secundum Pontificiorum explicationem, qui legem perfecte impleret. Videmus itaque, sensum hunc non admittendum esse. Ideoque distinguendum est inter reuerti ad Deum omni corde, quod hoc loco habetur, & inter implere legem. Illa phrasis obedientiae inchoationem, qua legi perfecte non satisfit, completur; haec vero obedientiae continuationem seu perpetuitatem denotat. Denique etiam ad hoc allatum exemplum est respondendum: Si ad antecedentia respiciamus, intelligimus, laudem hanc Iosiam non impetrare propter obedi-

dien-

dientiam vniuersalem; sed particularem, non tam legem moralem quam ceremonialem directe respicientem. Sensus itaque est: Iosias integro corde ad Deum reuersus maiori affectu, quam vllus ante eum rex fecerat, idololatriam aboleuit, verumque Dei cultum integre vicissim renouauit.

3) Exemplum *Zachariae & Elisabethae* ex nou. Testam. nobis a Pontificiis opponitur, de quibus Luc. I, 6. sequentia legimus verba: *Erant ambo iusti coram Deo, incedentes in omnibus mandatis &c.* Ergo perfectam, vti putant Pontificii, praestiterunt praeceptis diuinis obedientiam. Verum enim vero si Zacharias & Elisabetha praeceptis diuinis omnibus numeris absolutam praestitissent obedientiam, omne ab illis exulare oportuisset peccatum. Id vero neutiquam contendere potest, nisi ipsas sacras litteras mendacii accusare velimus. Deinde circa hoc exemplum est annotandum, quum Zacharias & Elisabetha *iusti* dicantur, id fieri non secundum legem; sed potius 1) per imputationem; quia perfecta iustitia, coram Deo consistens, non est in vlllo alio opere, quam in sola obedientia Christi credentibus imputata: 2) per inchoationem; nam ex iustitia fidei imputata, iustitia nouae obedientiae inchoatae nascitur, qua fideles omnibus mandatis diuinis pro virili obsequium exsoluere, atque omnia peccata contra conscientiam vitare serio laborant, tametsi in omnibus perfecte non versentur. Non solum autem iustorum nomine veniunt Zacharias & Elisabetha; sed adhuc etiam additur: *incedentes in omnibus praeceptis Domini irreprehensibiles.* Quae verba autem tantum significant, eos legi diuinae non frigide obedientiam praestitisse; sed pro viribus ipsis benigne a Deo concessis vitam suam ad praecepta Dei, licet cum quadam imperfectione, sincere tamen, conformasse.

Sunt quidem adhuc alia plura exempla, quae Pontificii ex sacris litteris petunt, nobisque ad corroborandam sententiam suam obtrudunt. Huc referuntur exempla Afae, Iosuae, discipulorum Christi & Pauli. In praesenti autem in his tribus in ipso paragrapho adductis memoratu dignis subsistere placet. Iam vero & ea argumenta, quae aduersarii ex ratione deducunt, soluenda erunt.

§. LXXIX.

Ad argumenta aduersariorum *ex ratione* petita quod attinet, potissimum tria hic recensebimus. *Primo* Pontificii ita concludunt: Si lex Domini esset impossibilis, sequeretur, Deum omni tyranno esse crudeliorem & stultiorem, quippe qui ab ipsis etiam amicis tributum exigeret, quod nemo soluere posset, & leges ferret, quas sciret a nemine obseruandas. At enim vero negamus consequentiam. Verum est, praeceptorum diuinorum obseruationem perfectissimam in hac vita esse impossibilem, quoniam hoc adfertum sacris litteris congruit: exinde autem non sequitur, Deum esse tyrannidis accusandum. Deus, Dominus noster, a nobis subiectis suis, quod suum est, postulat. Prima enim creatione vires sufficientes suppeditauerat, ad praeceptis suis perfectissimam praestandam obedientiam. Quodsi igitur homo in statu integritatis permansisset, legem diuinam etiam perfectissimo modo impleuisset. Quoniam autem Dominum, Deum suum, reliquit, ideoque in eum peccauit, vires istas sufficientes implendi legem ex sua ipsius culpa amisit. Exinde quilibet igitur videt, homini ipsi esse tribuendum, quod in statu suo praesenti, qui est miserrimus, legi diuinae secundum rigorem suum satisfacere non possit. Ideoque etiam patet, Deum neutiquam tyrannidis esse accusandum, qui, tamquam iustus legislator, postulet a nobis, quae impertiuerat.

§. LXXX.

§. LXXX.

Secundum argumentum ex ratione petatum ita se habet: Si impletio praeceptorum Dei esset impossibilis, neminem ea obligarent, ideoque non essent praecepta. Ad hoc vero argumentum sequentem in modum respondendum erit. Primo, ex sacris paginis constat, legem diuinam obligare nos ad perfectum Dei amorem. Quum vero huiusmodi amor nobis in hac vita impossibilis; sequitur, praecepta Dei, licet eorum obseruatio impossibilis sit, homines tamen vere obligare. Canon etiam ille hic valet: a praecepto ad posse non valet consequentia. Deinde quoque obseruandum est, praeceptorum Dei impletionem, licet rectissime impossibilis nuncupetur, tamen absolute impossibilem nequitiam esse. Quodsi enim absolute impossibilis esset, homines in statu innocentiae perfectissimo modo ea obseruare non potuissent, neque in futuro gloriae statu homines beati legi diuinae consummata atque omnibus numeris absoluta obedientia satisfacere possent. Praecepta tamen Dei certo respectu impossibilia obseruatu esse, de eo culpa non est Deo tribuenda; sed potius hominibus, qui per lapsum vires sufficientes a Deo ipsis concessas, praecepta Dei perfecte obseruandi, amiserunt; ideoque obedientia absolutissima perfectissimaque erga praecepta diuina illis euasit impossibilis. Quum autem ista impossibilitas nostra culpa orta sit, illa obligationem ad perfectam obedientiam non tollit. Deus enim merito, quod facere debemus, exposcit; adeoque iuste repetit, quod prius nobis concesserat.

§. LXXXI.

Tertium denique argumentum, quod adhuc recen-

fere & soluere placet, sequens est: Quicumque habent fructus Spiritus sancti, illi perfectam legi diuinae praestant obedientiam: Omnes iustificati & Spiritu sancto donati, fructus Spiritus habent: Ergo perfecte legem implent. At maiori propositioni nulla plane inest veritas. Etenim contradicit non solum sacris litteris; sed etiam quotidianae experientiae. Multorum sanctorum mentionem faciunt sacrae paginae, qui certissime habuerunt fructus Spiritus sancti; sed de nemine eorum legitur, se impleuisse perfectissime praecepta Dei. Multo magis sancti illi homines contrarium ipsi fatentur. Et quod experientiam concernit, quaero ex aliquo, etsi sanctissimus esset, vtrum nullius plane peccati a se commissi recordari posset? Nisi contra veritatem loqui velit, confiteri cogetur, se in multis rebus contra Deum legemque illius peccata admisisse & adhuc admittere. Si vero hoc ita se habet, sequitur, neminem renatorum posse legi consummatam praestare obedientiam. Euangelicam praeceptorum Dei concedimus, quid? quod de sanctis hominibus contendimus, verum & sincerum praecepta Dei obseruandi initium eos in regno gratiae facere.

Alias etiam Pontificii ad locum 1 Ioan. III, 9 prouocant, vbi Ioannes dicit, renatos peccatum non facere, nec peccare posse. Ideo putant, renatos, quum peccare non possint, praecepta Dei perfectissime obseruare. Sed quomodo haec verba sint accipienda & intelligenda, in prima sectione fusius explanauimus, ad quam lectorem remittimus. Iam vero accessum faciamus ad quartum idque vltimum huius pertractions, de obseruatione praeceptorum Dei, momentum, quod *de necessitate obseruandi praecepta Dei* agit. Breuitati vero hic studebimus.

§. LXXXII.

IV. *Necessitatis* obseruandi praecepta Dei si hic mentionem iniicere animus est: antea propius erit determinandum, quatenam praecepta Dei necessario obseruanda sint a renatis. Etenim in superioribus diximus, praecepta duplicis generis esse, videlicet praeceptum euangelicum & praecepta legalia. Ideoque quaeritur, vtrum fides saluifica etiam huc referenda sit? Respondemus autem negative, & quidem ex sequentibus rationibus: quoniam fides iam iam praesupponitur, antequam renatus obseruare potest praecepta Dei, lexque moralis, quae praecepta nobis praescribit, & Christum & fidem in Christum dare non potest. Si igitur renatus praecepta Dei obseruare dicitur, fidem iam in eo esse, cogitare debemus: sique lex nec Christum, nec fidem saluificam exhibet, nec eam a nobis exigere potest. Fides igitur tamquam praeceptum euangelicum hic excluditur. Ideoque tantummodo de praeceptis proprie sic dictis hanc obseruationis necessitatem intelligimus.

§. LXXXIII.

Necessitatem obseruandi praecepta Dei primo ex eo probamus, quoniam Deus obseruationem praeceptorum suorum serio & quam saepissime in sacris litteris demandauit. Deut. X, 12. 13. cap. XI, 1. Eccles. XII, 13. Matth. XIX, 17. Ioan. XIV, 15. Quodsi vero Deus tam serio obseruationem praeceptorum suorum mandat, sequitur, eam quam maxime esse necessariam. Deinde istam probamus necessitatem exinde, quoniam Deus multis maximisque nos exornauit atque exornat beneficiis; quare obligati tenemur, vt amore Deum vicissim prosequamur. Deum vero
non

non magis amare possumus, quam si praeceptis illius obedientiam veram ac sinceram praebeamus.

§. LXXXIV.

Ex eo etiam apparet haec praeceptorum Dei observandorum necessitas, quoniam renati servandis praeceptis diuinis notas & characteres fidei suae in Deum edunt. Fides enim cognosci non potest, nisi per opera, & fides esse nequit saluifica, nisi opera bona sint cum ea coniuncta. Quam necessarium igitur fides renato est, tam necessarium ipsi quoque est studium bonorum operum. Regenitus autem bona opera exercet, ubi praecepta Dei observat.

§. LXXXV.

Plura sane de hac doctrina, videlicet perfectione renatorum, in medium produci potuissent; sed hic pedem figo, quoniam totum volumen conscribere animus non fuit; sed tantummodo dissertationem quandam. Tu vero, Lector Benigne, eo, quaeso, animo, quo a nobis scripta sunt, veritatis scilicet cupido ac sincero, haec nostra lege
& iudica.

RESPON.

RESPONDENTI AESTVMATISSIMO,
AVCTORI DISSERTATIONIS DOCTISSIMO,

S. D. P.

P R A E S E S.

Quum e re TVA TIBI sit visum, dissertationem theolo-
gicam conscribere, eamque me moderatore publice
defendere atque propugnare; & argumenti optio-
nem, & rationem illud explicandi TIBI lubens concessi, ut
ipse iudicares, quamnam doctrinam prae reliquis ad dispu-
tandum proponeres, in qua pertractanda ingenii TVI vires
ex TVO arbitrio optime periclitari posses. Nec poenitet me
consilii mei. Namque & materia, de qua agis, ardua est,
multumque adfert usum eiusdem cognitio solida atque adcu-
rata, & modus, quem in ipso tractatu adhibuisti, egregie mi-
hi placet, quum totam rem, quae maximi momenti est, &
quae alias magnam verborum discordiam peperit, non solum
exegetice, sed & dogmatice iusto ordine interpretaris, ea-
que perspicue exponis, quae Theologi orthodoxi de perfe-
ctione renatorum omni tempore tradiderunt. Quam ob
causam cum ingenti voluptate animi totam perlegi disserta-
tionem, quae & mihi & omnibus, qui TIBI fauent, TEque
amant, optimam praebet occasionem, & dotes ingenii TVI,
a summo Numine largiter concessas, & profectus in stu-
diis TVIS haud vulgares ex animo sincero TIBI gratulandi.
Hac ratione iam nunc intelligis, suis rebus & commodis eos
I
optime

optime servire, qui omnem industriam in studiis figunt & collocant. De TE enim omni adseueratione adfirmare nullus dubito, quod paucissimi commilitonum TVORVM diligentia TECUM exaequari possint, nemo autem assiduitate facile TE sit superaturus. In lectionibus meis exegeticis, homileticis, theologiae moralis & pastoralis, atque iurisprudentiae diuinae attentum & constantem TE vidi auditorem, quin etiam in TE liberalem gratificandi animum, qui nostro tempore rarissimus esse solet, deprehendi. Idem de TE fatentur collegae mei summe reuerendi atque excellentissimi, a quibus praeceptis & theologicis & philologicis & philosophicis omni cura imbutus es atque instructus. Ad maximum namque commodum TVVM scholis hebraicis D. MICHAELIS; dogmaticis, polemicis, symbolicis atque exegeticis D. BAVMGARTENII; philologicis atque exegeticis D. CALLENBERGII; dogmaticis, hermeneuticis, exegeticis, atque historiae ecclesiasticae veteris & noui testamenti D. KNAPPII; dogmaticis quoque, hebraicis atque exegeticis PROF. FREYLINGHVSII; philosophicis denique PROF. WEBERI, sedulus interfuisti. Hasce auditiones feliciter TIBI & nunc euenire & in posterum euenturas esse, cum maxima animi confidentia testor atque diuino, Deumque ardentissimis implo-ro precibus, ut semper TIBI adsit fauore suo paterno, omnia-que TVA conamina dirigat in nominis sui gloriam, multo-rum hominum salutem, TVVMque commodum verum ac sempiternum. Vale, & ut facis, me ama. Dabam Ha-lae, in Academia Fridericiana Regia, d. VI Iunii, MDCCLIV.

Σοι, Φίλε, συγχαίρω τῆς πολλῆς εἵνεκα τιμῆς,
 ἧς ἐν συζητεῖν σήμερον ἀνέλαβες.
 Ἐν πολέμῳ πρότερος διδασκτῶν Σὺ ἐγενήσω,
 ἔσηκας· αἴνη γέντο τρεῖν μεγάλα.
 Σέο ἐπισήμη κρατερὸς ἐνίκησατο ἐχθρὸς,
 πρὸς Σε μαχησαμένους. Σοί γε ἐπῆλθε νίκη.
 Φεῦ, τί λέγω; ὄντως διὰ τῶτ' ἐγκώμια λήφας,
 καὶ τήν Σε σπαρδὴν πάντες ἐπαινόμεθα.
 Τῶτον ἐγὼ νυνὶ κατανοῶν κεχάρικα μάλισα,
 Φίλος αἰεὶ ἐγένη, πάντοτε Φίλος ἔση.
 Φίλος τὸν Φίλον φιλεῖ, μηπώποτε αὐτῷ
 εὐτυχίαν ζηλοῖ, μὴ αἰθετεῖ αὐτόν.
 Ἔοσι ἐμοὶ Τύνη, καγὼ Σοὶ εἰμι τοῖστος,
 χάρκα ἐγὼ καὶ Στασφορδία πολλὰ χαρεῖ.
 Συγγενέες καὶ Σε ἔχαρόν, Σε τοῖστον ἔχοντες,
 ὅς αὐτῶν μεγάλη δόξα καὶ ἔσι κλέος.
 Συγχαίρω, ἡμεῖς πάντες συγχαίρομεν ἅμα,
 ἔσηκας· Ζῆσον, Φίλε Κράτισε, καλῶς.

Hisce paucis tibi
 Amice longe suauissime,
 ex paucis lectissime,
 Praenobilissime Respondens,
 ex animo gratulatur sincero

SIMON PETRVS AKKERMANN,
 Müllerdorffa Mansfeldicus,
 Opponens.

PRAENOBILISSIMO
DOMINO RESPONDENTI,
AVCTORI DISSERTATIONIS DOCTISSIMO,

SAL. DIC. PLVR.

CONRADVS CHRISTOPHORVS EBER-
HARDVS ECKERS,

GROEZIGA-ANHALTINVS, S. S. TH. STVD.

OPPONENS.

*Q*uo arctius atque firmitus, AMICE EXOPTATISSIME, amicitiae, quod nos coniungit, est vinculum: eo minus patiar, occasionem nactus commodissimam, meum in TE amorem palam significandi, ut illi hodie quid desit. Quum mea opera semper in eo fuerit collocata, ut, missis omnibus perniciosis, amicum tandem inuenirem, quicum viam, qua ad veram licet ire felicitatem, ingredi possem; talem iam inde a scholis inferioribus, qualem maximopere exoptavi, TE expertus sum; hinc quid, amicitia TVA & in superioribus continuata, dulcius mihi quidem sit, omnino nescio. Ex quo TECUM in consuetudine esse mihi contigit, exemplo TVO sane egregio immensum diligentiae calcar, idque dulcissimum, mihi addi visum est. TVAM proinde dissertationem, quam doctissime conscriptam in lucem emittis, nonnisi foetum diligentiae TVAE omni tempore adhibitae possum considerare praestantissimum. Eum amicum publice iam fatigare? Voluisti ita. Regula, volenti nullam fieri iniuriam, quum,
extra

extra omnem dubitationem dudum posita, mihi innotescat, officium contradicentis subeo lubentissime, non dubitans, fore, ut amicitia nostra haud parua inde capiat incrementa. Pauca de ipso TVAE eruditionis specimine adducturus, tantum abest, ut mea TE laude egere aut admodum ornari posse credam, ut potius sine ea TE fore satis superque commendabilem probe perspiciam. Spem de TE conceptam in eo non impleuisti solum, sed longe etiam superasti. De temporis, a Deo benignissimo TIBI concessi, collocatione, sapienter facta, luculentissime testatur: quinimo, quanta doctrinarum caelestium atque philologiae sacrae sis exornatus cognitione. Habeone ergo, quod TIBI gratuler? Essem omnino in TE iniurius, si hunc diem, quo TE victorem, ab omnibus aduersariis, feliciter depulsis, honorificam illam victoriae herbam accipientem praeuideo, sine gratulatione publica intermitterem atque praeterlabi paterer. Age, AMICE OPTIME, adspiremus ad renatorum, quam pertractasti, perfectionem, quanta unquam per limites, a Deo nobis sapientissime constitutos, in hac vita potest acquiri, ut olim etiam digni habeamur, qui, ab omni peccatorum macula purgati, laudemus & concelebremus DEVM in gloria. Perge, ut strenuus sapientiae miles, TVAS exercere vires, sicque, de quo nullus dubito, arcem eruditionis, hucusque oppugnatam, olim expugnabis felicissime. DEVS eum in finem gratia sua TVIS adsit conaminibus, ut, quorsum omnia hominum molimina atque studia de iure dirigi deberent, cedant in nominis sui gloriam atque aliorum utilitatem. Vale, meque amare nunquam desine. Dedi Halae, die XXVIII Maii, c18ccliv.

Sie glänzt in jener Anmuths-Höh
Dort wo die ganz Vollkommenen wohnen;
Wer ist's? sieh da Eusebie,
Sie trägt ihre Sieges-Cronen.
Sie funckelt zwar im Sternen-Plan;
Doch neigt sie sich jetzt zu der Erden,
Auf! Musen stimmt beherzt mit an,
Wie sollte Herz und Sinn jetzt nicht begeistert werden?

Erwache träges Saiten-Spiel,
Hier glänzt ein Bild mehr als Rubinen.
Auf, auf! der Schönheit ist zuviel:
Ihm müssen Gott und Menschen dienen.
Die Weisheit ist's, ihr Lorbeer-Cranz
Will ihren Ehrer siegreich zieren,
Sie kommt und will den hellen Glanz
Ihm als ein Ehren-Pfand jetzt öffentlich zuführen.

Geerter Freund, wie? darf ich wol
(Ich zweifle) wünschend zu Dir kommen?
Die Liebe weihet ihren Zoll;
Vielleicht wird sie auch angenommen.
Du schreibst, was Du schon längst geübt;
Ich wünsche mir es zu erfahren.
Wol dem, der das Vollkommne liebt,
Und wird ein kluger Mann noch in den Kinder-Jaren!

Ein reiner Stral von Gottes Thron
Durchheitre Deine theure Seele,
Geniesse Deiner Arbeit Lohn,
Schon hier in dieser Leibes-Höle.

Und

Und wenn Dich einst nach langer Zeit
Dein JESUS wird von hinnen führen:
So soll Dich jene Ewigkeit
Mit einer Salems-Pracht, o Freund, vollkommen zieren.

Dieses wenige wolte aus aufrichtigem
Herzen beifügen

ein unbenandter und doch bekandter Freund.

Nie ruhet der, der nur die Tugend liebet,
Der ihrem Trieb und innern Zuge folget,
Der sucht mit Ernst der Weisheit edle Schätze,
Und findet sie auch.

Er heischt sich nie ein tadelwürdiges Lob,
Das nur allein den niedern Seelen eigen.
Nein! weit entfernt von leerer Schmeichelen
Verlacht er den Ruhm.

Er denckt vielmehr der Künste weites Feld.
Erstaunt er hier? O! welche süsse Freude
Ergötzt sein Herz; und mit vergnügter Lust
Erlernt er sie gern.

Auch Du, o Freund, zeigst schon so reife Früchte
Von Deinem Fleiß und angewandter Mühe.
Auch dieser Tag frönt Dich mit neuem Segen
Und mehret Dein Glück.

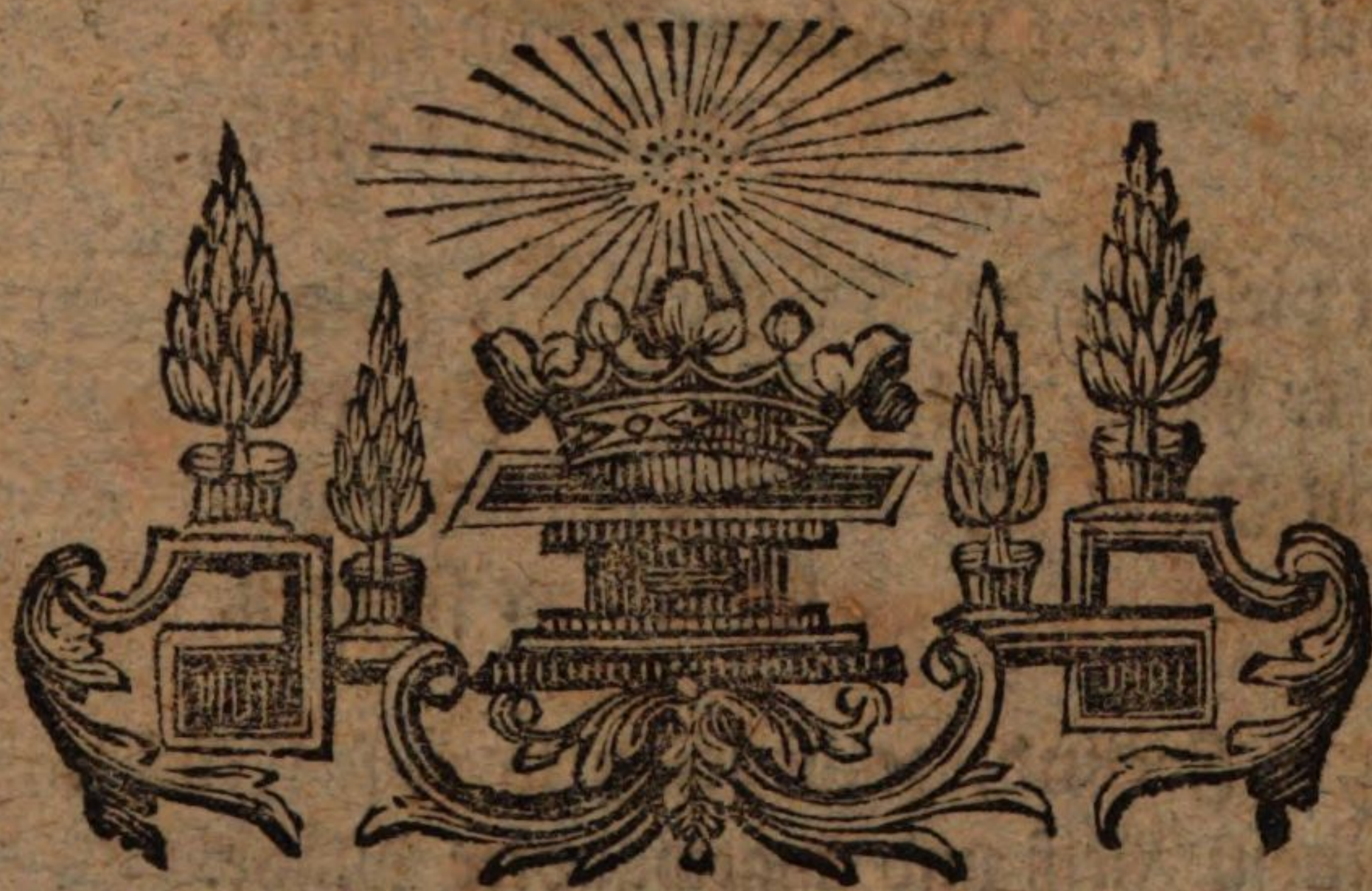
So

So wucherst Du mit dem verliehnen Pfunde,
Und scheuest nicht der Arbeit süsse Lasten,
Die oft der Thor aus Faulheit nur verwirfet,
Nein Du erwählst sie.

Es glänzt in Dir der Tugend wahres Bild.
Die Frömmigkeit ziert Deinen stillen Wandel,
So lange schon hast Du im steten Umgang
Mich redlich geliebt.

Mehr sag ich nicht. Des Himmels milde Gunst
Laß stets Dein Wohl auf künftge Zeiten grünen,
Und mehr in Dir des Geistes schöne Gaben,
Die Du ihm geweiht.

Ch. C. Ziese,
b. h. G. G. B. aus dem Mansfeldischen.

Hecht, Johann Andreas,

Disp. exeg.-theol. de perfectione renatorum

Hala Magdeburgica 1754

4 Diss. 3258,21

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10959569-1

VD18 10415068-004